

**T.C.
PRİŞTİNE BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ**

**KOSOVA’NIN GENEL
EKONOMİK DURUMU**

**TÜRKİYE İLE EKONOMİK
VE TİCARİ İLİŞKİLERİ
(2017 YILI)**

**Mart 2018
PRİŞTİNE**

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	5
2. SOSYAL VE EKONOMİK GÖSTERGELER	6
2.1. Ülke kimliği.....	6
2.2. Sosyal Göstergeler	6
2.3. Temel Ekonomik Göstergeler	7
3. ÜLKE HAKKINDA GENEL BİLGİLER	7
3.1. Ülkenin Tarihçesi	7
3.2. Siyasi ve İdari Durum	9
3.2.1. Hükümet Üyeleri	10
3.2.2. Siyasi Partiler, Liderleri ve Parlamentodaki Milletvekili Sayıları	11
3.3. Coğrafi Bilgiler	12
4. GENEL EKONOMİK DURUM	13
4.1. Genel Durum	13
4.1.1. Büyüme	13
4.1.2. Enflasyon.....	14
4.1.3. İşsizlik	14
4.1.4. Bütçe Açığı.....	15
4.1.5. Dış Finansman Yardımları	15
4.1.6. Cari Açık	16
4.1.7. Yabancı Sermaye.....	16
4.1.8. Özelleştirme	20
4.2. Sektörler	20
4.2.1. Tarım, Orman ve Hayvancılık.....	20
4.2.2. Sanayi	22
4.2.3. Madencilik.....	22
4.2.4. İnşaat	23
4.2.5. Enerji	24
4.2.6. Turizm	27
4.2.7. Haberleşme.....	28
4.2.8. Bankacılık.....	29
5. DIŞ TİCARET	29
5.1. Dış Ticaret Mevzuatı	29
5.1.1. İthalatta Vergiler	30
5.1.2. İthalat Lisansları	31
5.1.3. İhracat Kontrolleri	31
5.1.4. İhracat, İthalat Belgeleri	31
5.1.5. Geçici Girişler	31
5.1.6. Standartlar ve Etiketleme Koşulları	31
5.1.7. Serbest Ticaret Anlaşmaları	32

5.2.	Dış Ticaret Hacmi.....	32
5.3.	İhracat	33
5.3.1.	Başlıca Madde Grupları İtibariyle İhracat.....	33
5.3.2.	Ülkeler İtibariyle İhracatı	34
5.4.	İthalat	35
5.4.1.	Başlıca Madde Grupları İtibariyle İthalat.....	35
5.4.2.	Ülkeler İtibariyle İthalat	36
6.	<i>TÜRKİYE İLE TİCARİ İLİŞKİLER.....</i>	37
6.1.	Genel Değerlendirme	37
6.2.	Dış Ticaret İstatistikleri	38
6.2.1.	Kosova'nın Türkiye'ye İhracatı	39
6.2.2.	Kosova'nın Türkiye'den İthalatı	40
6.2.3.	Kosova'ya Gerçekleştirilen İhracatımızın Değerlendirilmesi	41
6.3.	Türk Firmalarının Kosova'daki Faaliyetleri.....	42
7.	<i>DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....</i>	43
8.	<i>DİĞER HUSUSLAR</i>	44
8.1.	Kosova'da Şirket Kuruluşu.....	44
8.2.	Vergi Sistemi	47
8.3.	Yabancıların Çalıştırılması Mevzuatı	49
8.4.	Yıl İçinde Açılan Fuarlar	52
8.5.	Kosova'nın Resmi Tatil Günleri	52
8.6.	Ziyaretçilerin Dikkat Edecekleri Hususlar	52
8.7.	Faydalı Adresler	53
9.	<i>KAYNAKÇA:</i>	56

1. GİRİŞ

Balkan Yarımadasının kuzeybatısında yer alan Kosova'nın, kuzey ve doğusunda Sırbistan, kuzeybatısında Karadağ, güneyinde Makedonya ve güney batısında ise Arnavutluk bulunmaktadır.

27 Ağustos 1389 tarihinde gerçekleşen Birinci Kosova Meydan Savaşı ile Kosova, Osmanlı imparatorluğu idaresine geçmiş ve 1912 tarihine kadar Osmanlı İdaresinde kalmıştır.

1912 tarihinde yapılan I. Balkan savaşı bitiminde, nüfusunun büyük bir bölümünü Arnavutların oluşturduğu bölgelerin yaklaşık yarısını kapsayan Kosova ve Makedonya'nın bazı bölümleri Çarlık Rusyası, Fransa ve İngiltere tarafından desteklenen Sırp ordusunca ele geçirilmiş, savaşın sonunda oluşan bu sınırlar, 1913 yılında Londra'da yapılan Elçiler Konferansında onaylanmış ve 1919 yılında imzalanan Versay Anlaşmasıyla da uluslararası sınırlar olarak teyit edilmiştir. Arnavutluk'un sınırlarının çizildiği bu dönemde etnik dağılımdan ziyade uluslararası dengeler gözetilmiştir.

Yugoslavya Federasyonu, Sırbistan, Bosna Hersek, Slovenya, Hırvatistan, Karadağ ve Makedonya Cumhuriyetleri ile Voyvodina ve Kosova özerk bölgelerinden oluşmuştur.

1989'da Kosova'nın özerk statüsü kaldırılarak tamamen Sırbistan'a ilhak edilmiştir. 1991'de Yugoslavya Federasyonu dağılma sürecine girmiş ve Slovenya, Hırvatistan, Makedonya ve Bosna-Hersek bağımsızlıklarını ilan etmiştir. Sırbistan ile Karadağ ise Yeni Yugoslavya Federasyonu'nu oluşturmuştur.

Sırbistan'ın 1998 yılında Kosova'nın köylerini ateşe vermesi, çok sayıda insanın öldürülmesi ve çok sayıdaki Kosova vatandaşını göç etmek zorunda bırakması sonucu, 24 Mart 1999'da başlayan ve 78 gün boyunca devam eden NATO hava harekatı sonunda, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 10 Haziran 1999 tarih ve 1244 Sayılı Kararı çerçevesinde, Kosova'da Birleşmiş Milletler Geçici Uluslararası Yönetimi (UNMIK) kurulmuştur. Bu yönetim ülkede yasama, yürütme, yargı yetkilerini kullanmış, asker ve polis gücünü kontrol etmiştir. Daha sonra Birleşmiş Milletler Kosova Misiyonu, yetki ve çalışmalarını Avrupa Birliği Kosova Misiyonu'na (EULEX) devretmiştir.

Kosova geçici özerk yönetiminin nihai statüsünün belirlenmesi sürecinde gerçekleştirilen müzakereler, bağımsızlık isteyen Kosovalı Arnavutlar ile Sırbistan egemenliğini savunan Sırlar arasındaki derin görüş ayrılıkları nedeniyle sonuçlanamadığından, Kosova 17 Şubat 2008'de bağımsızlığını ilan etmiştir. Kosova'nın bağımsızlığını başta Türkiye, ABD, AB üyesi ülkelerin çoğunluğu olmak üzere 115 ülke tanımıştır.

Ülkemiz ile Kosova arasındaki coğrafi yakınlığa karşın, ticari ve ekonomik ilişkilerimiz potansiyelin oldukça altında seyretmektedir. Ülkemiz ürünlerinin Kosova pazarındaki payı yaklaşık %9,6 seviyesindedir.

Kosova'da son yıllarda tüketim malları ithalatı hızla artmaktadır. Ülke birçok ürün grubunda net ithalatçı durumundadır. Kosova pazarına girmeyi düşünen firmalarımız açısından ayakkabı, bebe giyim, cam, seramik, inşaat malzemeleri, demir ve çelikten eşya, doğal taşlar,

elektrikli makineler, gıda işleme makineleri, tarım ve hayvancılık makineleri, gübre, zirai ilaçlar, tohum ve fide, sulama ekipmanları, sera sistemleri, ambalaj malzemeleri ve paketleme makineleri, ev tekstili, hazır giyim, ilaç ve eczacılık ürünleri, kozmetik, mobilya, otomotiv yedek parça, madeni yağlar, plastik ürünleri, temizlik malzemeleri, hububat, tarım ürünleri, sebze ve meyve ürünleri ile gıda sektörlerinin potansiyel arz ettiği değerlendirilmektedir.

2. SOSYAL VE EKONOMİK GÖSTERGELER

2.1. Ülke kimliği

Resmi Adı	Kosova Cumhuriyeti
Yönetim Biçimi	Cumhuriyet
Resmi Dili	Arnavutça, Sırpça
Başkenti	Priştine
Yüzölçümü	10.905 km ²
Nüfus (2016)	1.783.531. kişi
Nüfus Yoğunluğu	163 kişi/ Km ²
Etnik Yapısı	Arnavutlar (%90), Sırp (%5) Türk (%1) Diğer (%4)
Din	İslam (%94), Hristiyanlık ve Diğer (%6)
Büyük Kentler	Prizren, Yakova, Ferizay, İpek, Gilan ve Mitrovitsa
Para Birimi	Euro
Kosova'nın Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar	CEFTA, IMF, Dünya Bankası, Avrupa Kalkınma ve İmar Bankası
Türkiye ile Saat Farkı	Türkiye'den kış döneminde 2 saat, yaz döneminde ise 1 saat geride

2.2. Sosyal Göstergeler

Ortalama Ömür	Kadın : 79, Erkek : 74
Okuma yazma oranı (2014)	%95.82
İlkokul ve Orta Öğretimdeki öğrenci sayısı (2017)	255.093
Lisedeki öğrenci sayısı (2017)	90.941
Yüksek Öğretimdeki Öğrenci sayısı (2017)	123.988
Sağlık Sektörü Çalışanları (Yüksek Öğrenim Görmüş,2017)	3.212
Diş Hekimi (2017)	285
Hemşire Sayısı (2017)	7.644
Tahmini Gelen turist sayısı (2017)	83.710
Emekli Sayısı (2016)	120.017 Kişi
Toplam Çalışan Sayısı (2016)	331.761 Kişi
Karayolu uzunluğu (2016)	Toplam: 2.032 km Asfalt: 1.883 km Asfaltsız: 120 km
Demiryolu uzunluğu (2015)	333 km
Havalimanı Sayısı	Priştine Uluslararası Havaalanı
Ortalama Ücret (2015)	449 Avro

2.3. Temel Ekonomik Göstergeler

(‘000.000 Euro)

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Reel GSYİH (%)	2,5	3,1	2,7	3,5	3,4	⁽¹⁾ 4,1
Kişi başına GSYİH	2.750	2.847	2.900	3.084	3,350	⁽¹⁾ 3,513
Nominal GSYİH	5.020	5.100	5.150	5.730	6,031	⁽¹⁾ 6,380
Enflasyon (%)	2,5	1,7	0,4	-0,5	0,3	%1,5
Bütçe Gelirleri	1.361	1.316	1.458	1.576	1,600	1,725
Toplam Gümrük Gelirleri	867	837	934	962	1,040	1,108
Bütçe Harcamaları	1.520	1.469	1.589	1.682	1,660	1,811
Sermaye giderleri	617	529	530	470	443	501
Bütçe Dengesi	-172	-129	-147	-123	-61,1	-86
Finansal kuruluşların varlıkları	3,8	4,2	4,5	4,9	5,3	2.784,3
Diğer Finansal Kuruluşların (ODC) Varlıkları	2.829	3.059	3.185	3.384	3.131	3.877,5
Vadelerine Göre Diğer Finansal Kuruluşların (ODC) Kredileri	1.763	1.805	1.882	2.019	2.569	2.485,3
Mevduatlar	2.200	2.400	2.500	2.700	2.900	3.050
Cari Hesap Dengesi	-380	-339	-437	-527	-548	⁽²⁾ -264
Mal Ticareti Dengesi	-2.231	-2.155	-2.213	-2.309	-2.290	-2.216
Doğrudan yabancı yatırımlar	229,1	280,2	151,2	324,4	215,9	281,4

Kaynak: Kosova İstatistik Kurumu

Kosova Maliye Bakanlığı

Kosova Merkez Bankası

(1)Kosova Cumhuriyeti Ekonomik Kalkınma Bakanlığı tahmini verileri

(2) Kosova Merkez Bankası Tahmini verileri

3. ÜLKE HAKKINDA GENEL BİLGİLER

3.1. Ülkenin Tarihçesi

Kosova'ya tarih öncesi dönemlerde ilk yerleşenler Hint-Avrupa halkları İliryalılar ve Traklardı. 5. yüzyıldan itibaren Avarlar, Peçenekler ve Kumanlar bölgeye gelmişlerdir. 6. yüzyılın sonlarında da Slavlar Kosova'ya yerleşmiş ve 850-1018 yılları arasında Kosova Tuna Bulgar Hanlığı'nın bir parçası olmuştur.

Osmanlılar, 1389'da Sırlara ve Avrupalı müttefiklerine karşı kazandıkları meşhur Kosova savaşından sonra, bölgeye tamamıyla hakim olmuş ve Kosova vilayeti 1877 yılında kurulmuştur.

Halil Rıfat Paşa bölgenin ilk valisi olarak tayin edilmiş, Vilayetin merkez sancağı 1879-1893 tarihleri arasında Priştine, 1893 tarihinden itibaren ise Üsküp şehri olmuştur. 1896 yılında Üsküp merkez, Priştine, Prizren, İpek, Yenipazar ve Taşlıca sancaklarına ayrılmıştır. Vilayette Türk, Arnavut, Boşnak gibi Müslüman unsurlar ve Bulgar, Makedon, Sırp, Rum, Ulah gibi Hristiyan birçok etnik unsur bir arada yaşamışlardır.

Berlin konferansında (1878) Kosova'nın büyük bir kısmı Sırbistan ve Karadağ'a bırakılmıştır. Bu karar, konferanstan önce başlamış olan etnik temizlik hareketini hızlandırmış, Niş, Leskovça ve Topluca gibi şehirlerin nüfusu Osmanlı hakimiyetinin devam ettiği iç bölgelere göç etmeye zorlanmıştır. 22 Mart 1913 yılında yapılan Londra Sefirler Toplantısı sonucu Arnavutluk'un bağımsızlığı tanınırken Kosova, 1919-1920 Versay Barış Konferansı ile Sırbistan'a bağlanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sırasında İtalya'nın Almanya'ya teslim olması üzerine, Tito tarafından kurulan meclis tarafından 1943 yılında Yugoslavya ilan edilerek monarşi yıkılmıştır. Bu olaydan sonra Kosova, Yugoslavya'ya bağlı bir eyalet statüsüne geçmiştir. Kurulan yeni Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nde yönetimin uyguladığı baskı politikası sonucu yine Müslüman topluluğun Türkiye'ye göçü devam etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda kurulan Tito Yugoslavya'sında da Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Türklerin en yoğun yaşadıkları bölgelerde, Kosova ve Batı Makedonya'da (Kalkandelen, Gostivar, Debre) varlıkları kabul edilmemiş, Türklerin yoğun baskısı sonucu dönemin Yugoslavya Komünist Partisi 1951'de Kosova'da Türklerin varlığını tanıma kararı almıştır.

1951 yılı Türkler için bir dönüm yılı olmuştur. En önemli merkezlerde anaokulları, ilkokullar, Türk kültür-sanat dernekleri açılmıştır. Priştine Radyosu'nda Türkçe yayınlar başlamış, Kosova'da 1953 yılında yapılan nüfus sayımında Türk nüfusun 34 bin civarında olduğu tespit edilmiştir. Yugoslavya Anayasası'nda değişiklikler yapılarak hazırlanan 1974 Kosova Anayasası'na göre Kosova'da Arnavutça ve Sırpçanın yanı sıra Türklerin yaşadıkları yerlerde Türkçe de resmi dil olmuştur.

Bu anayasal değişiklikler ile Kosova, Sırbistan'nın kontrolünden kurtulmuş, 1975 yılında Priştine Üniversitesi kurularak, Arnavutça ve Sırpça öğretimin yapıldığı üniversite Arnavutların yüksek öğrenimi için zamanla son derece önemli hale gelmiş ve eğitilmiş genç Arnavutlar yavaş yavaş yönetimi ele geçirmiştir.

Slobodan Miloseviç yönetimindeki Yugoslavya'da 1989 yılında, 1974 Federal Anayasası'nın güvence altına aldığı Kosova'nın özerklik hakkı iptal edilerek, Kosova sıradan bir Sırp bölgesine dönüştürülmüştür. 1990 yılında Yugoslavya'da çok partili düzene geçilerek ilk seçimler yapılmıştır. Arnavutlar, seçimleri boykot etmiş, 2 Temmuz 1990 günü Kaçanik'te Kosova Cumhuriyeti, 7 Eylül 1990 tarihinde de Kaçanik Anayasası ilan edilmiştir. 1991'de yapılan referandumda halkın %99,87'si bağımsızlık için oy kullanmış ve tek taraflı olarak Kosova'nın bağımsızlığı ilan edilmiştir.

Sırp rejiminin bütün baskılarına rağmen, Arnavutlar 1992'de Kosova'da genel seçim düzenlemiştir. Bunun neticesinde Kosova Cumhuriyeti parlamentosu oluşmuş ve İbrahim Rugova Kosova Cumhuriyeti'nin ilk başkanı seçilmiştir. Kosova'nın bağımsızlığını Arnavutluk tanımış, Bosna, Hırvatistan ve Slovenya ise desteklemiştir.

Aslında Arnavutların Slavlara karşı direnişi Osmanlıların Balkanlar'dan çıkışıyla birlikte başlamıştır. Bu direniş Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sırasında da devam etmiş, gerçek anlamıyla bir özerklik olmasa da komünizm döneminde Arnavutlara verilen özerkliğin 1989'da

Miloseviç rejimi tarafından geri alınmasıyla, Kosova halkına daha önce görülmedik siyasi baskı ve şiddet uygulamaları artmış ve bu baskı ve şiddet, direnişi güçlendirmiştir.

Bütün bu baskılar sonucunda Arnavutlar, Sırlara karşı tam bir gizlilik içinde 1993 yılında askeri bir örgüt olan Kosova Kurtuluş Ordusunu (UÇK) kurmuştur.

Kosova'daki gerçek durumu gözlemlemek amacıyla, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Gözetleme Misyonu 1998 yılında Kosova'da göreve başlamıştır. Reçak'ta 15 Ocak 1999 tarihinde bir grup Arnavut sivilin Sırp güvenlik güçlerince katledilmesi, Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi tarafından soykırım olarak değerlendirilerek, dünya kamuoyunun Miloseviç rejimine son verilmesi ve Kosova halkının kurtarılması yönünde ciddi adım atmasını sağlamıştır.

Fransa'daki Rambouilet Konferansı'nda 5 Şubat 1999'da Sırp ve Arnavut heyetleri arasında anlaşma sağlanamaması sonucu, barışçıl yollar tükenmiş ve Miloseviç rejimine karşı sıra, askeri güç kullanılması noktasına gelmiştir. Bu arada, şiddet eylemleri artmış, Sırp güvenlik güçleri Arnavutlarla birlikte Türk ve Boşnakları da Kosova'dan sürmeye başlamış ve yaklaşık 700.000 kişi Kosova'dan göçe zorlanmıştır.

Uluslararası topluluğun Miloseviç rejimiyle bir türlü anlaşma sağlayamaması sonucu, 24 Mart 1999 günü NATO güçleri Sırbistan'a hava harekatı başlatmıştır. 78 günlük hava harekatının sonunda Kumanova'da imzalanan Askeri Teknik İşbirliği Anlaşması ile Sırp güvenlik güçleri Kosova'dan geri çekilmiş, 10 Haziran 1999 günü NATO güçleri Kosova'ya girmiş akabinde BM Güvenlik Konseyinin çıkardığı 1244 Sayılı Karara göre uluslararası yönetim oluşturulmuştur.

Kısa bir süre içinde, Kosovalıların büyük bir bölümü evlerine geri dönmüştür. Sırbistan, Karadağ, Makedonya ve Arnavutluk devletlerine sınırı olan Kosova, Haziran 1999'dan itibaren Birleşmiş Milletler tarafından yönetilmiş, ilk yerel seçimler 2000 yılında yapılırken, son parlamento seçimi 2017 yılında gerçekleştirilmiştir.

Baş müzakereci Marti Ahtisaari'nin yönetiminde tam bir yıl süren Belgrad ve Priştine arasında Kosova'nın nihai statüsüyle ilgili müzakerelerde uzlaşma sağlanamamıştır. Bunun üzerine Kosova, 17 Şubat 2008 günü bağımsızlığını ilan etmiştir.

Ancak, Belgrad yönetimi, Kosova'nın bağımsızlığının uluslararası hukuka aykırı olduğunu ileri sürerek Uluslararası Adalet Divanı'na başvurmuş, söz konusu mahkeme 22 Temmuz 2010 tarihli kararı ile Kosova'nın 2008'de ilan ettiği bağımsızlık kararının meşru olduğu yönünde görüş bildirmiştir.

3.2. Siyasi ve İdari Durum

Kosova'nın yönetim şekli parlamenter demokrasidir. Yürütme görevi Başbakan başkanlığında hükümet tarafından yerine getirilmektedir. Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Yargı yetkisi, bağımsız mahkemelerce kullanılmaktadır. Yasama yetkisi ise Kosova Meclisine aittir. Meclis 4 yıl için seçilen 120 üyeden oluşmaktadır. 120 üyenin 100'ü doğrudan seçilmekte, 20'si ise azınlıklara ayrılmıştır.

Kosova'da 11/06/2017 tarihinde yapılan parlamento seçim sonuçlarına göre, Kosova Demokratik Partisi (PDK) - Kosova'nın Geleceği Birliği (AAK) - Kosova Girişimi (NISMA) tarafından seçim öncesinde kurulan koalisyonu, oyların %33,74'si ile 39; Kendin Karar Al Hareketi- Vetëvendosje (LVV) oyların %27,49'i ile 32; ve Kosova Demokratik Birliği (LDK) - Yeni Kosova Birliği (AKR) - Alternatif (A) koalisyonu da oyların %25,53'si ile 29 milletvekili kazanmıştır.

Kosova'da 11/06/2017 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinde en çok oy alan Kosova Demokratik Partisi (PDK) - Kosova'nın Geleceği Birliği (AAK) ve Kosova Girişimi (NISMA) partilerinin seçim öncesi PAN koalisyonu ile Yeni Kosova Birliği (AKR) partisi ve ve azınlıkların oluşturduğu koalisyon hükümeti görev yapmaktadır. Anayasal olarak Sırp bir bakan (mevcut kabinede iki bakan bulunmaktadır) ile diğer azınlıklardan bir bakanın hükümette yer almasına ilişkin şartın diğer azınlık kontenjanı kapsamında Kosova Demokratik Türk Partisi Genel Başkanı Mahir Yağcılar, oluşturulan ve halen görevde bulunan koalisyon hükümetinde Kamu Yönetim Bakanı görevinde bulunmaktadır.

1999 yılından 2012 sonuna kadar Birleşmiş Milletler Kosova Misyonu (UNMIK), ardından da Avrupa Birliği Misyonu (EULEX) yönetimi (özellikle yargı, polis ve gümrük geliştirme konusunda) ülkede görev yapmaktadır.

Yargı, Anayasa Mahkemesi, bölge mahkemeleri ve şehir mahkemelerinden oluşmaktadır. Kosova anayasası, Anayasa Mahkemesinin en yüksek mahkeme olduğunu belirtmektedir. Kosova Yargı Konseyi (KJC), hakim ve savcıların atanmasında aday belirler ve atama işlemi yapar. KJC aynı zamanda, hakimlerin atanmasından, terfi kararlarından ve hakimlere karşı disiplin soruşturmalarından da sorumludur.

3.2.1. Hükümet Üyeleri

Kosova'da 11/06/2017 tarihinde yapılan parlamento seçim sonuçlarına göre, seçim öncesinde kurulan Kosova Demokratik Partisi (PDK) - Kosova'nın Geleceği Birliği (AAK) - Kosova Girişimi (NISMA) partileri koalisyonu 39; Kendin Yönet Hareketi (LVV) oyların 32; ve Kosova Demokratik Birliği (LDK) - Yeni Kosova Birliği (AKR) - Alternatif (A) partileri koalisyonu da 29 milletvekili kazanmıştır.

Yasalara göre, geri kalan milletvekilliği Kosova azınlık temsilcileri tarafından paylaşılmıştır. Kosova Demokratik Türk Partisi 6+ grubu içinde olup 2 milletvekili ile temsil edilmektedir.

Kosova Demokratik Partisi (PDK) - Kosova'nın Geleceği Birliği (AAK) ve Kosova Girişimi (NISMA) partilerinin seçim öncesi PAN koalisyonu, seçimden birinci olarak çıkmış fakat barajı geçen Kendin Karar Al Hareketi- Vetëvendosje (LVV), diğer koalisyon grubu PDK ile koalisyon yapmama konusunda karar aldıklarından dolayı hükümet yaklaşık 3 ay boyunca kurulamamıştır. Siyasi kriz, Kosova Demokratik Birliği (LDK) - Yeni Kosova Birliği (AKR) - Alternatif (A) partileri LAA koalisyonundan, AKR'nin seçim öncesi yaptığı koalisyon anlaşmasını iptal ederek seçimlerden birinci çıkan PAN koalisyonuna katılması ile çözülmüştür.

09.09.2017 tarihinde gerçekleştirilen ve muhalefet partilerinin hükümet oylamasına katılmadığı olağanüstü meclis oturumunda, PAN ve AKR birlikteliği ile gerçekleşen PANA ile azınlık milletvekillerinden oluşan yeni koalisyon hükümeti eski UÇK komutanlarından Ramush Haradinaj'ın liderliğinde 61 evet ve 1 çekimser oy ile kurulmuştur. Hükümet üyeleri ve görevleri şöyledir;

Başbakan	Ramush Haradinaj
Birinci Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı	Behgjet Pacolli
Başbakan Yardımcısı	Enver Hoxhaj
Başbakan Yardımcısı ve Topluluklar Bakanı	Dalibor Jevtic
Başbakan Yardımcısı	Fatmir Limaj
Başbakan Yardımcısı ve Diaspora Bakanı	Dardan Gashi
Kültür Bakanı	Kujtim Gashi
Güvenlik Gücü Bakanı	Rrustem Berisha
Altyapı Bakanı	Pal Lekaj
Maliye Bakanı	Bedri Hamza
Eğitim Bilim ve Teknoloji Bakanı	Shyqyri Bytyqi
Avrupa Entegrasyon Bakan	Dhurata Hoxha
Ekonomik Kalkınma Bakanı	Valdrin Lluka
Adalet Bakanı	Abelard Tahiri
Ticaret ve Sanayi Bakanı	Bajram Hasani
Sağlık Bakanı	Uran Ismaili
İçişleri Bakanı	Flamur Sefaj
İnovasyon Bakanı	Besim Beqaj
Tarım Bakanı	Nenad Rikalo
Çevre ve Alan Planlama Bakanı	Albena Reshitaj
Kamu Yönetim Bakanı	Mahir Yağcılar
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı	Skender Reçica
Kırsal Kalkınma Bakanı	Rasim Demiri
Yerel Yönetim Bakanı	Ivan Todosijevic

3.2.2. Siyasi Partiler, Liderleri ve Parlamentodaki Milletvekili Sayıları

PARTİ	SANDALYE SAYISI
Kosova Demokratik Partisi (PDK) - Kosova'nın Geleceği Birliği (AAK) - Kosova Girişimi (NISMA) partileri koalisyonu	39
Kendin Karar Al Hareketi (LVV)	32
Kosova Demokratik Birliği (LDK) - Yeni Kosova Birliği (AKR) - Alternatif (A) partileri koalisyonu	29
Halk Girişimi Srp Listesi	9

Kosova Demokratik Türk Partisi	2
Vakat Koalisyonu	2
Yeni Demokratik Partisi	1
Bağımsız Liberal Parti	1
Kosova Aşkalileri Demokratik Partisi	1
Bağımsız Mısırlılar Partisi	1
Tek Gora Partisi	1
Entegrasyon Aşkalileri Partisi	1
Kosova Romanlar Birliği Partisi	1
TOPLAM	120

3.3. Coğrafi Bilgiler

Coğrafi konumu	Balkan Yarımadasının kuzeybatısında yer alan Kosova'nın, Kuzeybatısında Karadağ, kuzey ve doğusunda Sırbistan, güneyinde Makedonya ve güney batısında Arnavutluk bulunmaktadır.
Devletin sınırları	Arnavutluk: 111,8 Km, Makedonya: 158,7 Km, Sırbistan: 351,6 Km ve Karadağ 78,6 Km Toplam 700,7 Km'dir.
Ana nehirler ve uzunlukları	Drini i Bardhe 122 Km., Sitnica 90 Km., Lumbardhi Pejes 62 Km., Morava e Binges 60 Km., Lepenci 53 Km., Ereniku 51 Km., İbri 42Km. , Lumbardhi i Prizrenit 31 Km.
Gölleri	Gazivode (9.1 km ²), Radoniq (5,96 km ²), Batllave (3,27 km ²), Badovc (2,57 km ²),'dir.
Dağları ve yükseklikleri	Gjeravica (2.656-mt), Bistra (2.640-mt), Mryash (2.530-mt), Luboteni (2.496-mt), Mali Strellcit (2.337-mt), Mali Lumbardhit (2.335-mt).
İklimi	Kosova'nın iklimi karasal iklimdir. Kışları soğuk ve kar yağışlıdır, yazları ise sıcak ve kurak.
Bölgesel Yapılanma	Belediyelerden oluşmaktadır.
Doğal Kaynaklar	Kosova, yüzölçümü küçük olmasına karşın, bugün yalnız Avrupa'da üretilen metallerin %50'sini, kömürün %48'ini ve metal olmayan madenlerin %2'sini oluşturan farklı türde maden zenginlikleriyle anılmaktadır. Çinko, kurşun ve gümüş, Avrupa'nın en büyük maden ocaklarından biri olan Kosova'nın "Trepça" maden ocağından çıkarılmaktadır.

4. GENEL EKONOMİK DURUM

4.1. Genel Durum

Kosova ekonomisinin yaklaşık %68,3'ünü hizmet, %14,1'ini tarım, %9,6'sını sanayi ve %8'ini inşaat sektörleri oluşturmaktadır. Uzun yıllardan beri bölgede bilinçli olarak yatırım yapılmamıştır. Mevcut sanayi tesislerinde değişen teknolojik gelişmelere paralel revizyona gidilmediğinden bu tesisler atıl kalmış veya sökülen makineler hurda olarak satılmıştır.

Kosova bağımsızlıktan sonra, çok kısa bir süre içerisinde yasal düzenlemeleri gerçekleştirerek, piyasa ekonomisine geçişte ve makroekonomik istikrarın korumasında önemli gelişme kaydetmiştir.

Ancak, Kosova hala yurt dışı yardımlara ihtiyaç duymaktadır. 2017 yılı Ocak – Eylül dönemi itibariyle Gayri Safi Yurt İçi Hasılanın (GSYİH) %11,9'u yurtdışında çalışan Kosovalıların gönderdiği dövizlerden oluşmaktadır.

Ekonomik gelişimin önemli kısmı, çoğunluğunu küçük ve orta ölçekli işletmelerin oluşturduğu özel sektörün faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır.

2018 yılı Şubat ayı itibariyle nihai veriler açıklanmamış olmakla birlikte Kosova ekonomisinin 2018 yılı reel GSYH'sının %4,2 oranında büyüdüğü tahmin edilmektedir. Ekonomik büyüme temel olarak özel tüketim ve kamu yatırımlarındaki artışlardan kaynaklanmaktadır. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla büyük oranda, bankacılık sektörü borçları, dışardan gelen işçi dövizleri, yabancı yardımlar ve artan bütçe harcamaları ile finanse edilmiştir. 2017 yılı boyunca bütçe harcamaları 1.811 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir. Bütçe harcamalarının GSYH'in yaklaşık %30'una denk geleceği öngörülmektedir.

Kosova'da para birimi olarak önceleri Sırp Dinarı kullanılırken, 2002 yılında Avro yeni para birimi olarak benimsenmiştir. Avro, yabancı para ve yabancı paradan doğan kur risklerini bertaraf etmiştir. Ayrıca, Avro'nun kullanılması Kosova'nın çevresindeki ülkelere göre daha fazla fiyat istikrarının ve rekabetin sağlandığı bir piyasa olmasına katkıda bulunmuştur.

4.1.1. Büyüme

Kosova ekonomisinin 2017 yılında yaklaşık %4,1 büyüdüğü tahmin edilmektedir.

Yurt dışından gönderilen işçi dövizleri 2016 yılında 691 milyon Avro iken 2017 yılının Ocak – Kasım döneminde geçen yılın aynı dönemine göre %10 artarak 689 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir. Kosova'ya gelen doğrudan yabancı yatırımlar 2016 yılında 220 milyon Avro iken 2017 yılında bu oran %28 artarak 281,4 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir..

Dünya Bankası, Kosova ekonomisinin 2018 yılı büyüme oranını %4,8 olarak öngörmektedir.

4.1.2. Enflasyon

Kosova’da yıllık enflasyon 2013 yılında %1,7, 2014 yılında %0,4, 2015 yılında %-0,5, 2016 yılında %0,3 ve 2017 yılında da %1,5 olarak gerçekleşmiştir.

2015 ve 2016 yıllarındaki fiyatlar genel seviyesinde düşük seyir 2017 yılında devam etmeyerek %1,5 olmuştur. Kosova’nın ithalata dayalı bir ekonomisi olduğundan dolayı iç piyasa fiyatları doğrudan uluslararası piyasa fiyatlarına bağlı olarak değişmektedir. Kosova’nın ithal ettiği malların fiyatlarında yaşanan uluslararası artış nedeniyle tüketici fiyat endeksi olumsuz yönde etkilenmiştir.

Tüketimi etkileyen bir diğer unsur ise yurtdışında yaşayan vatandaşların Kosova’ya gönderdikleri maddi desteklerdir. 2016 yılına göre 2017 yılında yurtdışından gönderilen para miktarında da artış yaşanması talebi artırarak tüketici fiyat endeksini de olumsuz yönde etkilemiştir. Yurt dışından gönderilen paraların yurt içindeki talebi artırdığını ve dolayısıyla artan talebin fiyatlar genel seviyesinde bir yükselişe neden olduğu gözlenmiştir.

4.1.3. İşsizlik

Kosova işgücü ve istihdama ait verilerin büyük bir bölümü, Kosova Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Vergi Dairesinde kayıtlı vergi yükümlülerine ait verilerden derlendiği ve Kosova’daki işgücü piyasası hakkında sağlıklı araştırma yapılmadığı için istihdam konusunda yayınlanan bilgiler tam olarak gerçeği yansıtmamaktadır.

2017 yılının 3. çeyreğinde Kosova’da çalışabilecek yaşta olan kişi sayısı 1.201.966 olarak gözlemlenmiştir. Bunların 604.557’si erkek, 597.409’u ise kadınlardan oluşmaktadır. Aktif işgücü sayısı 523.208’dir. Bunların da 402.798’i erkek, 120.410’u da kadınlardan oluşmaktadır. Aktif olmayan işgücü sayısı ise 678.759 olup, 201.760’ı erkek, 476.999’u kadınlardan oluşmaktadır.

2016 yılında 126.070 kişi olan kayıtlı iş arayanların sayısı, 2017 yılının 3. çeyreği itibarıyla %25 artarak 157.953 kişiye yükselmiştir. Kayıtlı işsiz sayısı ekonomik olarak aktif olan toplam nüfusun %30,2’ini oluşturmaktadır. Bu sayılar 2016 yılının 3. çeyreği ile karşılaştırıldığında, işsizlikte %1,2’lük bir azalmanın gerçekleştiği görülmektedir. Bu azalma sırasıyla erkeklerde %3,2 kadınlarda ise %0,6 olarak dağılmaktadır. Toplam işsizlerin yaklaşık %29’u kadın, %71’i de erkeklerden oluşmaktadır. Kayıtlı işsizlerin yaklaşık %71,1’i uzun dönem işsizlerden meydana gelmektedir.

Kayıtlı işsizlerin yaklaşık %46,3’ü eğitimsizdir. Diğer taraftan, yüksek eğitim almış kişilerde işsizliğin %26,7 olduğu gözlemlenmektedir. Genç nüfusun %53,3’ü işsiz iken işsizlik oranının en az gözlemlendiği yaş grubu 55-64 yaş grubudur (%10,2).

Ticaret (%14,9), inşaat (%13,8), üretim (%13,3), ve eğitim (%9,2) sektörleri 2017 yılının 3. çeyreğinde en çok istihdam sağlayan sektörler olmuştur. 2017 yılında istihdam edilen çalışanların yarısından fazlası bu sektörlerde istihdam edilmiştir.

İstihdam edilenlerin mesleklerine bakacak olursak, hizmet ve satış, temel meslekler, profesyonel meslekler ve zanaatlerden oluştuğunu görebiliriz.

İstihdam edilen kadınların %39,8'i profesyonel, teknik ve buna benzer alanlarda, %16,8'i hizmet ve satış alanında, %14,5'i temel meslekler alanında istihdam edilmiştir. İstihdam edilen erkeklerin ise %27,2'si temel meslekler alanında, %19'u hizmet ve satış alanında, %16,1'i zanaat alanında ve %9,6'sı profesyonel alanlarda istihdam edilmiştir.

2017 yılının 2. çeyreğine kıyasla 2017 yılının 3. çeyreğinde yılında aktif olmayan işgücünün katılım oranında %3,3'lük bir artış gözlemlenmiştir.

Kosova'da toplam işsizlik içerisinde iş arayanların %46,3 gibi büyük bir bölümünü eğitimsiz işgücünün oluşturması aynı zamanda Kosova'da kaliteli işgücü piyasasında sıkıntı yaşandığını göstermektedir. İşsizlik oranının ve vasıfsız işgücü sayısının yüksek oluşu, işgücü maliyetlerinin düşük olmasına neden olmaktadır.

2017 yılının 3. çeyreğinde 15-24 yaş aralığındaki genç bireylerin %27,4'ü eğitime devam etmemiş, istihdam edilmemiş veya mesleki olarak eğitilmemiştir.

İşsizlik sorununun çözümü için uzun vadede eğitim ve eğitim kalitesinin yükseltilmesi, orta vadede bölgesel kalkınma ve yatırım projelerinin hayata geçirilmesi ve kısa vadede meslek edindirme projeleri potansiyel işgücü piyasası ve nitelikli işgücü oluşturulmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

4.1.4. Bütçe Açığı

Kosova Hükümeti tarafından onaylanan 2017 yılı revize edilmiş bütçesi, 1,811 milyon Avro'dur. 2016 yılına göre bütçede 139 milyon Avro artış gerçekleşmiştir. 2017 yılı bütçesinin 1 milyar 512 milyon Avro'luk bölümü vergi ve gümrük gelirlerinden elde edilmiştir. Kosova hükümeti, 2017 yılı bütçesinin yaklaşık %27,6'lık olan 501 milyon Avro tutarındaki bölümünü, yatırımları artırmak için sermaye harcamalarına yönelik olarak kullanmıştır.

Uygulanan sıkı maliye politikasının etkisiyle 2016 yılında GSYİH'nın %0,9 seviyesinde olan konsolide bütçe açığı, 2017 yılında %1,5 olmuştur.

2017 yılı bütçe kalemlerine bakılacak olursa, bütçe gelirlerinin %74,8'i gümrük vergileri oluşturmaktadır. Bunun dışında diğer önemli gelir kaynakları ise %14,1'i ile doğrudan vergiler ve %11,1'i ile vergi dışı gelirlerdir.

2017 yılı itibarıyla bütçe harcama kalemleri içerisinde en büyük payı %72,2 ile cari harcamalar ve ikinci büyük harcama kalemini %27,6 ile sermaye harcamaları oluşturmaktadır.

4.1.5. Dış Finansman Yardımları

Kosova, Mayıs 2009'da IMF'ye, Temmuz 2009'da Dünya Bankasına ve Kasım 2012'de de Avrupa İmar ve Kalkınma Bankasına üye olmuştur. Uluslararası inisiyatifle kurulan ve

yönetimine yardımcı olunarak geliştirilmeye çalışılan bir ülke olmasının da etkisiyle, yabancı devletler ve uluslararası kuruluşlardan alınan mali yardımlar önemli boyutlara ulaşmıştır.

2016 yılında dış kaynaklardan sağlanan finansmanlar yaklaşık 143 milyon Avro'dur.

4.1.6. Cari Açık

2016 yılı sonu itibariyle bütçe gelirleri 1.608 milyon Avro'yla GSYİH'nın %26,5'ini oluşturmaktadır. 2017 yılında bu oran %27,5 olup 1.725 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir. Kosova'nın 2016 yılında cari açığı 64 milyon Avro iken, 2017 yılında %34,3 artarak 86 milyon Avro olmuştur.

4.1.7. Yabancı Sermaye

Kosova'da 2007 - 2017 yılları arasında altı binin üzerinde yabancı veya yabancı ortaklı şirketi kurulmuştur. 2017 yılı itibariyle Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) miktarı 3,3 milyar Avro'nun üzerindedir. 2007 – 2017 yılı itibariyle en fazla DYY yapan ülkeler sırasıyla; Almanya, İsviçre, Türkiye, Büyük Britanya ve Avusturya'dır.

Kosova'ya 2017 yılında yabancı sermaye girişi bir önceki yıla göre %27,9 artış göstererek 281,4 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir. Kosova'da yıllara ve sektörlere göre DYY'lar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

(‘000.000 Euro)

Kosova'da Yıllara ve Sektörlere göre DYY						
Sektörler	Yıllar					
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Tarım	0.3	0.4	0.1	1.0	1.2	-1.3
Madencilik	-25.0	-14.1	4.1	-36.9	-19.1	4.5
Sanayi	27.4	11.5	-34.0	20.7	4.6	-3.7
Enerji	2.2	48.8	13.4	11.9	3.4	1.0
İnşaat	31.1	17.3	-19.9	46.3	28.2	36.7
Ticaret ve Diğer Hizmetler	9.3	14.6	8.4	12.0	14.5	8.8
Otel ve Restoranlar	0.5	0.8	0.4	0.0	0.7	0.8
Ulaştırma & Telekomünikasyon	32.4	51	-9.1	-6.1	-9.1	-6.7
Finansal Hizmetler	22.4	4.4	41.9	64.3	19.0	51.3
Gayrimenkul, Kira ve Diğer Ticaretler	115.7	136.1	142.1	189.6	167.6	185.3
Diğer Hizmetler	1.8	3.3	2.2	4.5	9.4	4.9
Belirtilmemiş Diğer Hizmetler	11.0	6.2	1.4	1.4	-0.6	1.5
TOPLAM	229.1	280.2	151.2	308.8	220.0	281.4
2007 - 2017 DYY Genel Toplamı						3,321.6

Kaynak: Kosova Merkez Bankası

2017 yılında ülkeye giren doğrudan yabancı sermayenin sektörel bazda oransal dağılımı: %65,8'i gayrimenkul ve kiralama, %18,2'si finansal hizmetler ve %13'ü inşaat sektörüdür.

2007 – 2017 yılları döneminde ülkelere göre doğrudan yabancı yatırım tutarlarını gösterir tablo aşağıdadır.

(‘000.000 Euro)

Doğrudan Yabancı Yatırımlarda İlk 10 Ülke		
Ülkeler	Yatırım Tutarı	Toplam İçindeki Payı (%)
Almanya	552.8	16.6
İsviçre	435.7	13.1
Türkiye	381.0	11.4
Büyük Britanya	346.4	10.4
Avusturya	248.3	7.4
Slovenya	207.8	6.2
Arnavutluk	205.5	6.1
ABD	162.9	4.9
Bulgaristan	51.2	1.5
İtalya	50.3	1.5
İLK 10 ÜLKE TOPLAMI	2.641	79.5
GENEL TOPLAM	3.321	100

Kaynak: Kosova Merkez Bankası

Tabloda da görüldüğü üzere Kosova’da en fazla yatırım yapan ülkeler sırasıyla Almanya, İsviçre, Türkiye, Büyük Britanya ve Avusturya’dır. Kosova’da 2012 ve 2013 yıllarında doğrudan yabancı yatırımlar artmış fakat 2014 yılında yaşanan siyasi bir tıkanıklık nedeniyle Parlamentonun kendini feshetmesi ile girilen erken seçimin ardından hükümetin kurulamaması, 2014 yılında son yılların en düşük doğrudan yabancı yatırımının gerçekleşmesine (151 milyon Avro), hatta birçok ülke yatırımlarının çıkmasına neden olmuştur. 2014 yılı sonunda geniş tabanlı bir hükümetin kurulması ve yeni hükümetin ekonomik reformlara dönük söylemlerinin etkisiyle doğrudan yatırımların tekrar artmasına neden olmuş ve 2015 yılı sonu itibariyle DYY miktarı 324.4 Avro olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılı DYY oranı 220 milyon Avro olarak gerçekleşirken 2017 yılında ülke erken genel seçimlere gitmiş ve yaklaşık 3 aylık bir siyasi kriz sonucunda yeni hükümet kurulabilmiş olup 2017 yılında ülkede yapılan DYY tutarı 281,4 Avro olmuştur.

Yabancı yatırımcılar açısından ülkedeki siyasi rejimin yönetim istikrarı, çatışma riskleri ve siyasi istikrarsızlık riskleri yatırım kararı konusunda önemli faktörlerden biridir. Kosova’da siyasi rejim açısından serbest piyasa ve liberal ekonomiden uzaklaşma riski bulunmamaktadır.

Siyasi istikrarın veya istikrarsızlığın doğrudan yabancı yatırımlarını önemli ölçüde etkilediğinin belirlenmesi yanında yatırımların hangi sektörlere yöneldiğinin de değerlendirilmesi önemlidir. Kosova’da borsa gibi sıcak paranın kolaylıkla akışını sağlayan bir mekanizma bulunmamasına rağmen, yatırımların ya el değiştirme yöntemiyle veya kolay çıkabilecek hizmet, emlak ve gayrimenkul alanlarına yapıldığı belirlenmektedir. Dolayısıyla üretim sektörüne doğrudan ve önemli bir katkı sağlamamaktadır.

Türkiye 381 milyon Avro’luk tutar ile Almanya ve İsviçre’den sonra Kosova’daki 3. yatırımcı ülkedir. Kosova Merkez Bankası verilerinin Ticaret Müşavirliğimizce yapılan

değerlendirilmesi neticesinde Almanya ve İsviçre’de yaşayan Kosovalıların Kosova’da gayrimenkul alımlarının doğrudan yabancı yatırım olarak değerlendirmesi bu iki ülkeyi Türkiye’nin önüne taşıdığı anlaşılmaktadır.

Kosova’da bulunan yatırımcı firmalarımız ağırlıklı olarak; üretim, finans, inşaat, ulaştırma, depolama, eğitim ve sağlık alanlarında faaliyet göstermektedir.

Bir ülkeye yatırım yapılabilmesi için, özel nitelikli sanayi bölgelerinin oluşturulması, yatırım malları, hammadde, elektrik, su gibi girdilerde belirli süre vergi muafiyeti sağlanması gerekmektedir.

Priştine’nin çıkışında, İpek yolu üzerinde Kosova Sanayi ve Ticaret Bakanlığı organizasyonunda Drenas Sanayi Parkı projesi tamamlanmıştır. Ancak ülkede yatırımcı firmalara yönelik teşvik sistemi yetersiz olduğundan ve sanayi parkı projesinde sadece düşük bedelli arsa tahsisi uygulaması bulunduğundan dolayı bölgede boş yerler bulunmakla birlikte faal olan işletmelerin birkısmı da yatırım projeleri dışında faaliyet göstermektedir.

Kosova’daki alt yapı yetersizliği yabancı yatırımların önündeki temel engel olarak değerlendirilmektedir.

Kosova’da yabancı yatırımlar için teşvik olarak;

- Yabancı ülke vatandaşlarına ait firmalar ile yerli firmalar eşit sayılmaktadır,
- Yatırım malları, hammaddeler, yarı mamül malların önemli bir bölümü, teknoloji ithali ve zirai üretim girdilerinin ithalinde gümrük vergisi muafiyeti uygulanmaktadır. Kosova Vergi İdaresinden muafiyet kaydı bulunan üretici firmalara yönelik mazot/yakıt vergileri muafiyeti de 2017 yılının Ocak ayından itibaren uygulanmaya başlanılmıştır.
- Belediyeler bazında yatırım için bedelsiz arsa tahsisi yapılabilmektedir.
- Stratejik Yatırımlar Yasası bulunmaktadır.

Kosova’da stratejik yatırımlara ortam hazırlanması, kamu çıkarlarının ön planda tutularak üretim koşullarının ve standartlarının iyileştirmesi, ekonomik kalkınmanın desteklemesi, halkın yaşam kalitesinin artırması ve çevrenin korunmasını amaçlayarak hazırlanan Stratejik Yatırımlar Yasası 11 Ekim 2016 tarihinde Kosova Cumhuriyeti Meclisi tarafından onaylanmış ve 8 Şubat 2017 tarihinde Kosova Resmi Gazetesi’nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yasa, altyapılı enerji ve madencilik; ulaştırma ve haberleşme; turizm; imalat sanayi; tarım ve gıda sanayi; sağlık; sanayi ve teknoloji (geliştirme) bölgeleri; atık su ve atık yönetimi alanlarını kapsamaktadır.

Bir projenin stratejik yatırım sayılabilmesi için sektörlere göre farklılık gösteren en az yatırım (sektörlere göre farklılık göstermekle birlikte 10 ila 30 milyon Avro) değerini ve en az çalıştırılacak kişi sayısı şartlarının tamamlanması; yatırım projesine ilişkin gerekli mali kaynağın gösterilmesi; Kosova Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği çevre düzenlemelerine de uygun olması gerekmektedir. Yasanın uygulanmasında ve istenilen şartlarda yerli ve yabancı yatırımcı ayrımı yapılmamakta olup hangi projelerin stratejik yatırım olarak nitelendirileceği ise “Bakanlar Arası

Komisyon” tarafından belirlenecektir. Komisyon, farklı bakanlardan ve yatırımların gerçekleşeceği belediyenin Başkanından oluşmaktadır. Söz konusu komisyon, stratejik yatırımların değerlendirilmesi, seçimi, uygulanması ve denetimi ile görevlidir.

Kosova Yatırım ve İşletmeleri Destekleme Ajansı (KIESA) tarafından önerilecek yatırım projesinin stratejik yatırım statüsünü elde etmesi için Kosova Hükümeti’nin kararı gerekmektedir. Kosova Hükümeti’nin yatırım projesini stratejik yatırım olarak kabul etmesi veya reddetmesi kararı idari süreç açısından yasalar ile öngörülen çerçevede kapsamında nihai bir karardır.

Stratejik yatırımlar yasası ile stratejik yatırım olarak kabul edilen bir projenin gerçekleşme aşamasında Kosova Yatırım ve İşletmeleri Destekleme Ajansı aracılığı ile bürokratik ve idari işlemlerin sadeleştirilmesi ve kamuya ait taşınmaz varlıkların yatırımcıya tahsisi ve kullandırılmasında çeşitli kolaylıkların sağlanması öngörülmektedir.

Stratejik yatırımların gerçekleşebilmesi için ormanlar, tarım alanları ve Kosova Cumhuriyeti’ne ait taşınmaz varlıkların tahsisi de söz konusu olabilecektir. Yasayla, stratejik yatırımlara tahsis edilecek taşınmazların kullanımı için tahsis sürecini basitleştiren ve hızlandıran bir yöntem getirilmektedir. Taşınmaz varlıkların tahsis edilmesi ve stratejik yatırımların gerçekleştirilmesine ilişkin usul ve esaslar alt düzenlemeler ile belirlenmiştir.

Ayrıca ülkede çalışma saatlerine ilişkin yasa’da aşağıdaki düzenlemeler mevcuttur.

Çalışma saatleri yetişkinler için haftada 40, 18 yaşından küçükler için ise 30 saattir. Risk ve tehlike içeren işler için kısaltılmış mesailer uygulanır. Maksimum kısaltma haftada 20 saat olabilir. Riskli işlerin neler olduğunun 6 ay içinde Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenmesi gerekmektedir. Fazla mesai haftada en fazla 8 saat ve sadece zaruri şartlarda uygulanabilir; 18 yaşından küçükler, hamilelere ve 3 yaşından küçük veya sakat olan çocuğa bakmakla mükellef olanlara uygulanamaz. Gece mesaisi 22.00 ile 06.00 saatleri arasındaki zaman dilimini kapsar

İşveren ile çalışan arasında yapılan sözleşme ile ek ödeme ve diğer gelirler düzenlenebilir. Ödemeler banka üzerinden veya nakit olabilir ancak her ödeme kayıt altına alınır. Maaşlar Kosova’da geçerli para birimi olan Avro ile yapılır. Ödeme süreleri ve tarihi: en az ayda bir olmak üzere yapılır ve bu iş sözleşmesi ile düzenlenebilir. Çalışan, fazla mesai, resmi tatil günlerinde iş başı yapmak ve gece mesaisi için ek ödeme alma hakkına sahiptir. Bu ek ödeme oranları şu şekilde hesaplanır:

- Nöbetçilik için % 20 ek
- Gece mesaisi için % 30 ek
- Fazla mesai için % 30 ek
- Resmi tatillerde mesai için % 50 ek
- Hafta sonu mesaisi için % 50 ek

Asgari ücret, her yıl sonunda Sosyal-Ekonomik Kurulun tavsiyesi üzerine Kosova hükümeti tarafından belirlenir. Asgari ücret bir sözleşme ile ulusal düzeyde, şubeler düzeyinde ve şirket düzeyinde belirlenebilir ancak hükümetin belirlediği asgari ücretin altında bir ücret belirlenemez.

Çalışan, çalışılmayan tatil günleri, yıllık izin, gönderildiği eğitim programları ve kendisine bir ödeme yapılmayan kamu görevlendirmeleri durumlarında maaş hakkına sahiptir. Çalışan, bir yıl içinde 20 iş günü %100 ücretli hastalık iznine ayrılabilir.

4.1.8. Özelleştirme

Avrupa'nın en genç ülkesi Kosova'da, uzun yıllar boyunca yeni altyapı yatırımı yapılamadığı gibi yenilenmesi gereken altyapıya da yeterince kaynak ayrılamamıştır. Bağımsızlığın ardından ekonomik gelişmenin sağlanması için kendi kaynakları, uluslararası kuruluş ve diğer ülkelerden sağlanan kaynaklar ile gerçekleştirilecek altyapı yatırımları ve özelleştirmeler, firmalarımız açısından bir fırsat olarak değerlendirilmektedir.

Kosova'da kamu işletmelerinin sayıca yaklaşık %70'i, değer bakımından ise %90'ı özelleştirilmiştir. Linyit, kurşun, bakır, nikel, krom, alüminyum ve magnezyum en önemli yer altı kaynaklarıdır. Ancak, azalan yatırımlar ve çürüyen ekipman yüzünden gelir azalmıştır.

Önümüzdeki dönemde özelleştirilmesi planlanan tesisler: Başkent Priştine şehir merkezinde bulunan Grand Otel, başta manyezit ve boksit olmak üzere maden ocakları ve diğer projeler.

Priştine Uluslararası Havalimanı İnşaatı: Kosova'nın en önemli altyapı ihalelerinden biri olan havaalanı inşaatı ihalesini Limak (%90)-Airports de Lyon(%10) ortaklığı kazanmıştır. Projenin toplam yatırım tutarı 169 milyon ABD Doları'dır. 2013 yılında hizmete açılan ve 20 yıl süre Limak tarafından işletilecek olan havaalanı, Kosova'nın en önemli yatırım projeleri arasında yer almaktadır.

Kosova Elektrik Tedariki ve Dağıtım ihalesini 26,3 Milyon Avro ile Limak-Çalık Enerji Konsorsiyumu kazanmıştır. Konsorsiyum kısa ve orta vadede 300 Milyon Avro yatırım taahhüdünde bulunmuştur. Elektrik Dağıtım ve Tedarik işletmesi 8 Mayıs 2013 tarihinde konsorsiyum tarafından devralınmıştır.

Kosova Özelleştirme İdaresi tarafından yayımlanan son güncel son rapora göre 2016 yılı sonu itibarıyla toplam 1.295 varlığın özelleştirildiğini ve özelleştirmelerden elde edilen gelirin de 661 milyon Avro olduğu belirtilmektedir.

4.2. Sektörler

4.2.1. Tarım, Orman ve Hayvancılık

Kosova ekonomisi temelde tarıma dayalıdır. Kosova'da tarım sektöründe çalışan nüfus tahmini olarak toplam nüfusun yaklaşık %26,7'ni oluşturmaktadır. Sektörün toplam GSYH içindeki payı ise %9,6'dır. Nüfusun %61,7'si kırsal kesimde yaşamakta ve bu oranın da önemli bir kısmı tarım sektöründe çalışmaktadır.

Kosova İstatistik Ajansı'nın yayımladığı Kosova Tarım Ekonomisi Anketi'ne göre Kosova'nın toplam tarım alanı yüzölçümü 410.478,57 hektar olup bu alanın %52'sinin (216.481,63 hektar) çayır ve otlak alanlardan ve %45'inin (185.385,52 hektar) işlenebilir

topraklardan oluşmaktadır. Başlıca tarımsal ürünler; buğday, mısır, patates, domates, biber, lahana, soğan gibi ürünler yanı çeşitli sebzeler, elma ve üzüm gibi ürünlerdir. Ormancılık yapılan bölgelerde sığır, koyun, domuz gibi canlı hayvanlar da yetiştirilmektedir.

Tarım alanlarının %88'i şahıslara aittir, aileler geçimini tarımdan sağlamaktadırlar. Bunun %37'si 1,5 Hektardan küçük çiftliklerden oluşmaktadır. Ekilebilir alanın %73'ünde tahıl, %15,5'nde kök ürünler, %3,7'sinde sebzeler, %2,4'nde baklagiller, %2'nde patates, %1,8'inde çok yıllık bitkiler ve geri kalanında diğer mahsuller yetiştirilmektedir. Kosova tarımının gelişmesinin önündeki engeller, çiftçiler arasında yetersiz koordinasyon, eğitim ve beceri eksikliği, yetersiz finansman ve modern teknolojinin kullanılmaması olarak sıralayabiliriz.

Kosova'da seracılık gelişmektedir. Kosova'da kurulan seraların birçoğu ahşap ve metal yapılardan oluşan tek tünel tipi seralardır. Bu tür seralar ürün yetiştirme sürecinin belirli bölümlerinde oluşan ek ısının yayılımına izin vermemektedir. Kosova seracılık sektörünün karşılaştığı önemli sorunlardan biri de seralarda yetiştirilen ürünlerin çeşitliliğinin az olmasıdır. Çoğunlukla domates ve salatalıkların yetiştirildiği seralarda biber, patlıcan, kavun, ve karpuz gibi ürünlerle çeşitliliğin artırılması önem arz etmektedir. 2005 yılında toplam sera alanı 73 hektar iken 2008 yılında 154 hektar, 2014 yılında ise 370 hektar olduğu tespit edilmiştir.

Kosova'da şarap üretimi için üzüm yetiştirilmektedir. 2015 yılı üretim kapasitesi 4,753 milyon litre olup, genellikle üretilen şaraplar ihraç edilmektedir. 2014 yılı ile karşılaştırıldığında şarap üretiminin %38 oranında düştüğü görülmektedir. Mevcut durumda Kosova'da şarap üretimi ile iştigal eden, Tarım, Ormancılık ve Kırsal Kalkınma Bakanlığı tarafından onaylanmış, 21 şirket faaliyet göstermektedir.

Kosova'da canlı hayvanlar sektöründe yılda ortalama 298,400,000 Avro üretim gerçekleştirilmektedir. 2015 yılı istatistiklerine göre Kosova'da 261,689 adet büyükbaş hayvan olup ve bunların %51'i sütlik sığırlar, %32'i 1 yaş altı buzağılar, %10'u 1-2 yaş arası buzağılar ve geri kalanı düve, boğa ve diğer ineklerden oluşmaktaydı. Canlı hayvanların coğrafi dağılımına bakılacak olursa, Priştine'de (%20), Prizren'de (%18), Ferizay (%9) ve Gilan (%9)'da bulunduğu görülmektedir. Tarım ile uğraşan aileler kapsamında aile başına düşen ortalama hayvan sayısı da 3 ile 5 arasındadır. 2015 yılında 128,372 tane büyükbaş hayvan kesilmiş ve toplam 50,500,000 Avro'luk üretim gerçekleştirilmiştir. Geri kalan 23,800,000 Avro'luk talep ise ithalat ile karşılanmıştır. Yıllık kişi başına et tüketimi de 18,4 kg olarak hesaplanmıştır.

Kosova'da sütlik sığira sahip 63,874 adet hayvancılıkla uğraşan hane ve işletmenin coğrafi dağılımları aşağıdaki gibidir:

Şehir Adı	Coğrafi Dağılım Yüzdesi
Priştine	%21
Prizren	%17
İpek	%16
Gjakova	%15
Mitrovica	%12
Ferizay	%9
Gilan	%9

Kosova'nın 2015 yılı süt üretimi yaklaşık olarak 279,000 ton gerçekleşmiştir. Büyükbaş hayvanların yaklaşık olarak %51'ni süt sğırları oluşturmaktadır. Toplam arzın %80'i yerel üretimden oluşmuş geri kalanı ithal edilerek karşılanmıştır. Ticaret dengesi 25,500,000 Avro açık vermiştir. Yıllık kişi başına süt tüketimi de 166 kg olarak hesaplanmıştır.

Kosova'da su kaynakları oldukça sınırlı seviyededir. Suların çoğu yerel su kaynaklarından veya bireysel su kuyularından oluşmaktadır. Bu su kaynaklarının korunması devlet açısından su güvenliğinin önemli birer parçasıdır. Kosova'da ayrıca, su kaynaklarının dağılımı bölgelere göre farklılık göstermektedir. Yer altı suları genel olarak Kosova'nın kuzey kısımlarındadır. Bunun yanında, ülkede sınırlı sayıda doğal gl bulunmaktadır.

4.2.2. Sanayi

Kosova'da zengin maden kaynaklarına bağlı olarak metal işleme ilk sırada yer almaktadır. Ülkede küçük ve orta ölçekli demir elik üretim tesisi bulunmaktadır. Söz konusu tesisler ve kuruluş yerleri; Ferronikel Glogovc, Eurometal LLC Ferizay, IMK Ferizay, eliku Gilan, Vinex Viti, Metali Priştine, Flameing Prizren. Lamkos Vucitrn'dir. Yıllık ciroları 80-90 milyon Avro arasında değişmektedir. Bu sektörde yaklaşık 2.500 kişi istihdam edilmektedir. Genellikle kamuya ait olan fabrikaların bazılarında zelleştirme işlemlerinden kaynaklanan problemler nedeniyle halen üretim yapılamamaktadır.

Kosova'nın Suhareka ilçesinde bulunan konveyör bant, V-kayışı ve kord bezi üreten Newco Balkan fabrikası zelleştirme kapsamında zerler Holding tarafından satın alınarak 2006 yılında faaliyete geçmiştir. Halen 270'e yakın içi istihdam edilmektedir.

Dünya Bankası'nın özel sektör kolunu temsil eden Uluslararası Finans Kurumu (IFC), Kosova'da ilk 5,2 milyon Avro kredisini 29 Temmuz 2010 tarihinde hem mevcut yatırımların geliştirilmesi hem de yeni yatırımlar yapması amacıyla zerler Holding'e bağlı Newco Balkan firmasına vermiştir.

Sanayi sektöründe 2017 yılı sonu itibariyle yapılan doğrudan yabancı yatırım tutarı 360 milyon Avro'dur.

4.2.3. Madencilik

Dünyanın beşinci en büyük linyit rezervi 14.700 milyon ton ile Kosova'nın Dukagjin ve Drenica havzalarında bulunmaktadır, kömür madenleri yüzeyde olup, açık işletme yöntemiyle üretim yapılmaktadır. Dolayısıyla retiminde kullanılan iş makinelerinin üretime uygun olması, daha az yedek parça ve ucuz işçilik nedeniyle dünyada tercih edilen en karlı kömür üretim yöntemidir.

Kosova'da; kurşun, çinko, altın, gümüş, bizmut, kadmiyum, selenyum, telleryum, nikel, kobalt, krom, bakır, magnezyum, boksit, demir gibi zengin yer altı maden rezervleri bulunmaktadır.

Ülkenin kuzey doğusunda Trepça Madenleri İngilizler tarafından 1927 yılında işletilmeye başlatılmış, daha sonraki yıllarda çevre kirliliği gerekçesiyle 2000 yılında KFOR (*Kosovo Force; Kosova'da güvenliği sağlamakla görevli NATO önderliğindeki çok uluslu barış gücü*) tarafından kapatılmıştır.

Madenler, halen özelleştirme sürecinde bulunması ve özelleştirme işlemlerine devam edildiğinden, birçok ocakta üretim yapılmamaktadır.

Madencilik sektöründe 116 milyon Avro'su Hollanda'lılara ait olmak üzere 2012 yılının sonuna kadar toplamda 127,8 milyon Avro doğrudan yabancı yatırım yapılmıştır. Fakat, 2012 yılı küresel ekonomik kriz ve Kosova'daki siyasi istikrarsızlıkların neticesinde 2012 yılından itibaren sektörde yabancı yatırımlarda çıkışlar başlamıştır. 2007 - 2010 yılları arasında madencilik sektöründeki toplam yabancı yatırım tutarındaki artış, 2010 yılından itibaren düşüşe geçmiş ve bu düşüş ile sektörden çıkışların 2017 yılına kadar devam ettiği gözlemlenmiştir.

4.2.4. İnşaat

Kosova'da altyapı ve üstyapı yatırımlarının yanı sıra çok sayıda konut inşaatının da bulunması inşaat sektörünü ülkenin en öncelikli sektörü haline getirmiştir. Kosova'da son yıllarda yaklaşık 60.000 konut inşaatı ile birlikte inşa edilen kentsel altyapılar (yollar, içme suyu, kanalizasyon, telekomünikasyon vb.) okullar, lokantalar ve alışveriş merkezleri bu sektöre önemli bir canlılık kazandırmıştır. 2017 yılı içerisinde de ülkede çok sayıda yeni konutun inşasına devam edilmektedir.

Ülkedeki ulaştırma altyapısının kötü durumda olmasından dolayı özellikle 2011 yılından itibaren ülkeye yapılan uluslararası yardımların ve Kosova Hükümeti sermaye yatırımlarının önemli bir bölümü yol ve otoyol yapımına tahsis edilmiştir.

Bu çerçevede, Kosova'nın en büyük altyapı yatırımı olan Arnavutluk - Kosova sınırındaki Morine şehri ile Kosova - Sırbistan sınırındaki Merdare kasabası arasındaki oto yol inşaatı Bechtel & Enka JV (Türkiye – ABD) konsorsiyumu tarafından 2013 yılında tamamlanmıştır. Söz konusu oto yol projesi inşaatının değeri sözleşmeye göre 857,7 milyon ABD Doları'dır. Ancak projenin revize edildiği, başlangıçta 85 km olan yol uzunluğunun bağlantı yolları ile beraber 149 km'ye ulaştığı, dolayısıyla projenin maliyetinin de 1,3 milyar ABD Doları'na yükseldiği proje yetkilileri tarafından ifade edilmektedir. Otoyol projesi ile Kosova ekonomisinin Arnavutluk'un Durrës Limanı yoluyla uluslararası pazarlara ulaşması sağlanarak Adriyatik Denizini Batı Avrupa'ya bağlayacak olan 10 numaralı Trans-Avrupa Koridoru'nun da bir parçası olmuştur.

Ayrıca Priştina'yı Makedonya'ya bağlayacak 65 km uzunluktaki yeni otoyol projesine ilişkin ihaleyi 821 milyon ABD Doları bedel ile Bechtel & Enka JV (Türkiye – ABD) konsorsiyumu kazanmış olup proje inşaatı çalışmalarına 2014 yılında başlanılmış olup oto yol inşaatına 2017 yılında da devam edilmiştir. 2017 yılında Kosova bütçesi içerisinde toplam yatırım harcamaları için ayrılan ödenek miktarı 501 milyon Avro'dur. Sermaye harcamalarının büyük bir bölümü sabit sermaye harcamaları ve Priştina'yı Makedonya'ya bağlayacak otoyol projesi inşaatına ayrıldığından dolayı diğer büyük altyapı projelerin hayata geçirilmesi söz konusu otoyol projesinin 2018 yılının sonunda tamamlanması ile mümkün olacağı anlaşılmaktadır. Yapılması planlanan yeni projelerin başlıcaları: otoyol, köprü, hizmet binası,

karayolu, spor tesisleri, yol bakımı, belediyelerin çeşitli altyapı projeleri, hastane, klinik, okul, eğitim merkezleri inşaatı ile çeşitli Bakanlık ve Belediyelere ait diğer altyapı projeleridir. Kosova’da geçmişte başlayan çok sayıda yeni konut inşaatına 2017 yılında da devam edilmiştir.

Kosova’da değişik büyüklüklerde alışveriş merkezleri bulunmakta, halk ihtiyacını bu alışveriş merkezleri ile diğer mağazalardan karşılamaktadır.

Ülkede gelir seviyesi düşük olmasına rağmen, özellikle kırsal kesimde geniş aile yapısı içinde aile dayanışması ve yurtdışında çalışan Kosova’lıların ülkede yaşayan yakınlarına para aktarımları ve özellikle barınma ihtiyacının önemli ve öncelikli görülmesi hatta konutun bir statü simgesi olarak algılanmasından dolayı inşaat sektörünün canlı kalmasına neden olmaktadır.

İnşaat sektöründe 2017 yılı sonu itibariyle yapılan doğrudan yabancı yatırım yaklaşık 380,7 milyon Avro’dur.

4.2.5. Enerji

Kosova, elektrik enerjisinin yaklaşık %98.9’u kömürden, %1.1’ini ise hidroelektrik santrallerden elde etmektedir. Ülkede bulunan 14.7 milyar ton kömür rezervinin kalori değeri 1800-2200 kilo/kalori arasında değişmektedir.

Kosova linyit madenleri, Avrupa’nın jeolojik koşullara bağlı olarak tercih edilen linyit rezervlerindendir. Uluslararası piyasa ile karşılaştırıldığında, Kosova madenlerindeki kömür üretimi, rekabetçi piyasalardan birisi durumundadır. Kosova’da iki ana linyit bölgesi bulunmaktadır. Büyük olan Dukagjini linyit alanı, daha küçük olan alanlar ise; Drenica, Malisheve ve Babushi Muhaxherece’dir.

Kosova, enerji sistemi dikey olarak birleşmiş monopolden oluşmaktadır. Tekel durumundaki KEK, 2 linyit madeni, 2 linyit yakmalı enerji santrali, iletim ve nakliye merkezine sahiptir. Dağıtım ise özelleştirilerek KEDS’e devredilmiştir. Kosova’da yıllar itibariyle kömür üretimi ve tüketimi, termo ve hidro enerji santrallerinden elektrik enerjisi üretimi, ithalatı ve ihracatı istatistikleri aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Yıllar	Kömür Üretimi (milyon ton)	Brüt Elektrik Enerjisi Üretimi *(GWh)	Hidrosantral Enerji Üretimi (GWh)	Tüketim **(GWh)	Enerji İthalatı (GWh)	Enerji İhracatı (GWh)
2009	7.870,7	5.260,0	88,7	3.200,7	767,5	113,9
2010	7.958,1	5.481,0	115,5	3.480,3	816,6	350,6
2011	8.212,1	5.696,4	75,4	3.684,9	816,2	371,2
2012	8.028,4	5.847,2	65,0	3.611,6	625,1	472,8
2013	8.219,4	6.248,3	136,7	3.705,0	520,1	856,9
2014	7.204,2	5.324,1	151,4	3.772,0	875,3	474,8
2015	8.241,0	5.978,7	141,6	3.971,8	684,3	552,5
2016	8.800,8	6.248,8	234,6	3.595,3	458,8	1.064,2
2017	7.574,7	5.725,9	180,2	4.107,8	742,0	885,7

Kaynak : Kosova İstatistik Ajansı

* Termik Santral

**110-220 kv Tüketiciler dahil

Kosova'nın elektrik enerjisi talebini karşılayacak kadar kapasitesi olmasına rağmen, koruma yetersizliğine bağlı olarak santrallerden elde edilen verim ciddi şekilde etkilenmektedir. Kosova A ve Kosova B enerji santralleri 1950 ve 1970'lerin teknolojileriyle kurulmuş olup, üretim kapasiteleri 1.478 Megawat (MW) olmasına karşın üretim 800 MW olarak gerçekleşmektedir.

Ülkede Dünya Bankası'nca finansmanı karşılanmak üzere enerji santrallerinin modernizasyonu çalışmalarına devam edilmektedir.

Kosova A termik santralin 1962 yılında kurulmuş olup toplam 5 ünitesi vardır. Kosova A termik santrallerinin toplam kurulu kapasitesi 800 MW olmasına rağmen ünitelerin eskiliğine bağlı verim düşüklüğü nedeniyle mevcut durumda ancak 300 - 395 MW kadar üretim yapılabilmektedir.

Kosova B termik santralının ise 1983 ve 1984 yıllarında kurulan iki ünitesi vardır. Bu ünitelerin kurulu kapasitesi 678 MW olmasına karşın 360 - 520 MW kadar üretim yapılmaktadır.

Kosova elektrik enerjisi sistemindeki üniteleri ve kapasitelerini gösterir tablo aşağıdadır.

Üretim Üniteleri	Ünite kapasiteleri (MW)			Devreye Giriş Tarihi
	Yüklü	Net	Min/Max	
A1	65	Çalışmıyor		1962
A2	125	Çalışmıyor		1964
A3	200	182	100 - 130	1970
A4	200	182	100 - 130	1971
A5	210	187	100 - 135	1975
TC Kosova A	800	551	300 - 395	
B1	339	310	180 - 260	1983
B2	339	310	180 - 260	1984
TC Kosova B	678	620	360 - 520	

Kosova Re Termik Santral Projesi: 2006 yılında Kosova Enerji ve Maden Bakanlığı'nın oluşumundan hemen sonra "Kosova e Re" Termik Santralının yapım kararı alınmıştır. Projenin hayata geçirilmesi uzamış ve birçok değişikliğe uğramıştır. İlk olarak "Kosova C" ismine sahip ve 2.100 megavat kapasitede planlanmış daha sonra ismi "Kosova e Re"ye dönüşmüş ve üretim kapasitesi 1.000 megavata düşürülmüş, üçüncü değişiklikte ise 600 megavatlık termik santralının ihalesi yayınlanmıştır.

Projenin tahmini yatırım tutarı 1 milyar Avro olup Yap-İşlet-Devret modeli ile 40 yıl süreyle özel sektöre verilecektir. Kosova e Re Termik Santralının ihalesinde ön yeterlilik alan firmalar 05/04/2013 tarihinde yeniden açıklanmıştır. Kısa listeye kalan bu firmalar: PPC-Shite Global (Yunanistan-ABD), Park Holding Ciner Group (Türkiye) ve Contour Global (ABD) olmuştur. 2015 yılında diğer firmaların teklif vermemesi üzerine ihale "Contour Global" firmasına kalmıştır.

2016 yılı bilgileri itibariyle Kosova e Re termik santralinin inşaatının 1 milyar Avro'ya m  l ve 500 MW kapasiteye sahip olacağı 700 milyon Avro kredi ile finanse edileceği, Kosova Parlamentosu Ekonomi Kalkınma Komisyonuna rapor veren Ekonomik Kalkınma Bakanı Blerand STAVILECI'nin, projenin %70'inin finansmanı için alınacak olan kredinin faiz oranının yaklaşık %7 olacağını açıklaması üzerine ciddi itirazların oluştuğu, kredi m  zakerelerinin "Contour Global"  irketi tarafından y r  t  leceği anlaşılmaktadır.

17/08/2016 tarihinde, ABD Başkan Yardımcısı Joe BIDEN'in Kosova resmi ziyareti sırasında yaptığı g r   melerde Kosova e Re projesine de değinmiş ve ABD olarak söz konusu enerji projesinin hayata geçirilmesi konusunda tam desteklerinin olduğunu bildirmiştir. Joe BIDEN, enerji konusunda yaptığı açıklamada ülkenin kalkınması için enerji yeterliliğinin önemine değinmiş ve yeni inşa edilecek enerji santrali ile Kosova'nın enerji alanında var olan ihtiya ını tamamlayacağına vurgu yapmıştır.

Kosova Ekonomik Kalkınma Bakanı Blerand STAVILECI, 26/02/2017 ve 28/02/2017 tarihli açıklamalarda Kosova e Re Termik Santrali Projesine yönelik Ekonomik Kalkınma Bakanlığı, Amerikan yatırımcı firması Contour Global, Dünya Bankası ve Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası tarafından yaklaşık bir yıldır y r  t  len m  zakereler sonucunda projeye ilişkin sürecin tamamlanmasına çok yakın olduklarını ve bakanlık olarak tahminlerinin 2017 yılı Mart ayı içerisinde yatırımcı firma ile sözleşme imzalanacağını ifade etmiştir. Bakan Blerand STAVILECI, yatırımcı firma ile sözleşme imzalanmasının ardından Nisan ayı içerisine yatırımcı firmanın Dünya Bankası ve Kosova Hükümeti işbirliği ile projenin inşasına yönelik ihale sürecini ba latacağını ve ihale sürecinin tamamlanmasının ardından 2018 yılında proje inşaatına ba lanılacağını bildirmiş ve bunun Avrupalı ve diğer ülke yatırımcılarına yönelik önemli bir mesaj olacağını ifade etmiştir.

Kosova e Re termik santral proje inşaatı ve işletmesi ihalesini kazanan ABD merkezli "Contour Global"  irketi ile Kosova Hükümeti arasında nihai anla ma 20/12/2017 tarihinde imzalanmıştır. Proje inşaatına 2019 yılında ba lanılacağı ve termik santralin 2023 yılında hizmete gireceği açıklanmıştır. 500 MW kapasiteye sahip olacak projenin yatırım tutarının yaklaşık 1,3 milyar Avro olacağı ve yaklaşık on bin kişiye istihdam imkânı sağlayacağı açıklanmıştır. 40 yıl ömür biçilen termik santral projesi 2043 yılında Kosova H k metine devredilecektir.

Kosova e Re termik santraline ilişkin imza töreni 20/12/2017 tarihinde hükümet binasında düzenlenmiş ve sözleşme Kosova Başbakanı Ramush HARADİNAJ, Kosova Ekonomik Kalkınma Bakanı Valdrin LUKA, Countut Global  irketi CEO'su Joseph Brand, Kosova Enerji Kurumu (KEK) Müdürü Arben GJUKAJ, Kosova İletim, Sistem ve Piyasa Sistemi Operatörü (KOSTT) Müdürü Kadri KADRİU ve İber-Lepenc Hidro Ekonomik İşletme Müdürü Januz Kabashi tarafından imzalanmıştır.

İmza törenine Kosova Cumhurbaşkanı Hashim THA İ, Kosova Meclis Başkanı Kadri VESELİ, ABD Kosova Büyükelçisi Gregory T. DELAWİE, çok sayıda Kosovalı Bakan, kurum kurulu  ve büyükelçilik temsilcileri katılmıştır.

Kosova e Re Termik Santral projesinin finansmanın %30'luk kısmı Contour Global  irketi tarafından sağlanacak, %70'i ise uluslararası finans kuruluşlarından (Dünya Bankası v.b.) sağlanacak kredi ile karşılanacaktır. Projenin geri ödemesine yönelik iki olasılık

dillendirilmektedir. Bunlardan ilki, termik santralin devreye alınması sonrası üretilecek elektriğin satışı sonrası elde edilecek gelirle geri ödemenin yapılması, ikinci olasılık ise bu kez termik santralin devreye alınmasına kadar ki sürede nihai kullanıcıdan yapılacak ilave kesintilerle bir fonun oluşturulması ve termik santralin devreye alınması sonrası üretilecek elektriğin satışı ile elde edilecek gelirle birlikte geri ödemenin yapılmasıdır.

Bu geri ödeme yöntemi ile nihai tüketiciye yansıyan fiyatların en az %30 artacağı öngörülmektedir.

2018 yılında mühendislik, inşaat, tedarik, kurulum ve işletme ihalelerinin yapılacağı açıklanmakta olup bu itibarla 500 MW'lık termik santral inşa ve kurulumu konusunda gerekli lisansa sahip Türk firmaları için ciddi bir fırsat oluşturacağı ayrıca daha alt yüklenicilerden makina ve kazanlar, elektrik ve elektronik malzemeler, lojistik, metal aksam, yazılım, taşıyıcı bant üretim ve ticaretini yapan firmalar için fırsatlar oluşturacağı görülmektedir.

Zhur Hidroelektrik Santral Projesi: projenin kapasitesi 300 MW, tahmini proje bedeli 287 milyon Avro olup Yap-İşlet-Devret modeliyle, 40 yıl süreyle özel sektöre ihale edilecektir. İhalede kısa listeye kalan firmalar: -KI-Kelag International GmbH-Avusturya; -Palet İnşaat ve Union D Energy System Development Corporation Konsorsiyumu-Türkiye-İngiltere; -Limak Group-Türkiye. Kısa listeye kalan bu firmalar 2010 yılının Eylül ayında ilan edilmiş ve ihale süreci devam etmektedir.

Kosova'nın enerji sistemi komşularındaki sistemlerle doğrudan bağlantılıdır. Sırbistan dışındaki tüm bu sistemler enerji ithaline bağımlı durumdadır. Bu da göstermektedir ki Kosova'da ihracata dayalı linyit yakmalı enerji santrallerinde, yabancı yatırımcılara önemli fırsatlar sunulmaktadır.

Kosova'da hidrokarbon enerji kaynakları ve rafineri kapasitesi bulunmamaktadır. Ülke, liman alt yapısı ve terminalleri ile deniz kıyısına oldukça uzak durumdadır. Kosova petrol ürünlerinde tümüyle komşularına bağımlı durumdadır. Hemen hemen tüm petrol ürünleri ithalatı, ülkedeki 7 sınır kapısından karayolu ile yapılmaktadır. Tren yollarının yükleme ve boşaltma tesislerine yaygın bağlantıları olmasına karşın tren yolu kapasitesinden faydalanılamamaktadır.

Enerji sektöründe 2017 yılı sonu itibariyle yapılan doğrudan yabancı yatırım yaklaşık 110,2 milyon Avro'dur.

4.2.6. Turizm

Kosova'nın dağlık güney kısımları, kış turizmi için büyük potansiyele sahiptir. Bu bölgede Brezovica Sharr Dağlarında bir kayak merkezi yer almaktadır. Tesis deniz seviyesinden 1.700 ve 2.500 metre yükseklikte olup, Kosova Özelleştirme İdaresi tarafından özelleştirme kapsamına alınmıştır.

Brezovica'da 680 oda, iki lokanta ve saatte 10.000 kayakçı taşıma kapasiteli dokuz telesiyey ile üç otel bulunmaktadır. Priştine Havalimanına 60 km ve Üsküp Havaalanına 70 km olan uzaklığı dikkate alındığında, yabancı turistler için Balkanlar'ın en uygun kış turizm merkezi olma potansiyeline sahiptir.

Ayrıca ülkenin güneyinde Sharr Dağlarında, Sosyal Kamu İktisadi Kuruluşu "Sharrprodhimi"ne ait, büyük ölçüde el değmemiş 22.000 hektar büyüklüğünde, Makedonya ve Arnavutluk sınırında, kayak, eko-turizm, yamaç paraşütü, dağ bisikleti, kaya tırmanışı gibi sporlara müsait, mükemmel turizm potansiyeline sahip bir bölge bulunmaktadır.

Yukarıda belirtilen turizm merkezleri dışında, Kosova dağlar, suni göller ve nehirler açısından zengin olması nedeniyle avcılık ve balıkçılık için imkanlar sunmaktadır.

Kosova'nın 2008-2017 yılları arası turistik ziyaretçi verilerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Yıl	Yerli Ziyaretçi		Yabancı Ziyaretçi	
	Kişi Sayısı	Kalınan Gece	Kişi Sayısı	Kalınan Gece
2008	19.678	22.602	24.616	46.910
2009	52.631	54.876	36.318	76.042
2010	44.662	45.123	34.382	76.394
2011	42.044	44.757	30.349	65.584
2012	49.973	52.008	48.790	90.968
2013	45.380	54.867	50.074	83.883
2014	46.477	55.274	61.313	102.066
2015	60.200	81.372	79.238	120.669
2016	45.579	62.211	83.710	131.785
2017 (Ocak – Eylül)	25.365	33.770	65.500	107.463

Kaynak: Kosova İstatistik Kurumu

2017 yılının ilk üç çeyreğinde, 2016 yılının aynı dönemine göre yerli ziyaretçilerin sayısında %32,7'lik bir azalma ve kalınan gece sayısında da %48'lik bir düşüş yaşanmıştır. Yabancı ziyaretçilerde ise 2017 yılının ilk üç çeyreğinde bir önceki yıla göre %27,3'lük bir artış ve kalınan gece sayısında da %6,1'lik bir artış yaşanmıştır.

4.2.7. Haberleşme

Haberleşme sektörü son beş yılda büyüme göstermektedir. Bu dönemde dijital telefon ve mobil telekom uygulamalarına da geçilmiştir.

Ülkede 2 adet sabit telefon hizmeti sağlayıcısı ve 3 adet mobil telefon hizmeti sağlayıcısı faaliyet göstermektedir. Toplam cep telefonu hattı sayısı 2 milyonun üzerindedir. Mobil telefon hizmeti veren en büyük operatör Vala'nın 1.151.000'den fazla abonesi vardır. Diğer mobil telefon şirketleri ise İpko ve Z-Mobile'dir. Bu üç operatörün hizmeti ülkenin %99'unu kapsamaktadır. Vala ve İpko operatörleri 4G hizmeti vermeye başlamışlardır.

İpko, Kujtesa ve PTK internet hizmeti de vermektedir.

4.2.8. Bankacılık

Kosova'da 7'si yabancı olmak üzere 10 banka vardır. Bunlardan TEB ve Çalık Grubunun Arnavutluk merkezli bankası olan BKT (Banka Kombetare Tregtare), Türkiye İş Bankası ve Ziraat Bankası Türk sermayelidir.

Bankacılık sektörü, Kosova Merkez Bankasının gözetim ve denetimi altındadır.

Kosova'da bankacılık sektörü, ekonominin gelişmesine paralel olarak gelişme ve büyümesini sürdürmekte ve bankalar mevduat toplama ve çeşitli alanlarda kredi verme işlemlerine devam etmektedir. Kosova'da faaliyet gösteren bankalar, kredi verme dışında diğer bankacılık hizmetlerini de sürdürmektedir ancak bankacılık hizmet bedellerinin Türkiye'ye kıyasla yüksek olduğu değerlendirilmektedir.

2017 Yılı Finans Sektörünün Görünümü; 2017 yılının Eylül ayı itibariyle Kosova'da finansal sektörün toplam varlıkları yıllık yaklaşık %10,5 artış ile 5.77 milyar Avro değerine ulaşmıştır. Bankacılık, sisteminin finansal sektör içerisindeki payı %66 olup finansal sektör, ağırlıklı olarak bankacılık sistemi tarafından yönetilmektedir. Bankaların varlıklarının değeri yıllık %8,5'lik bir artışla 3,81 milyar Avro'ya ulaşmıştır. Yabancı bankalar, toplam finansal sektörün yaklaşık %90'ını yönetmektedir ve 8 yabancı bankanın toplam bankacılık sektöründeki payı da %90'ın üzerindedir.

Kosova'da 2017 yılı Eylül ayı itibariyle mevcut olan mevduatların toplam değeri %9,2'lik artış göstererek 3,05 milyar Avro gerçekleşmiştir.

Kredi miktarlarının değeri tüm sektörün %41,7'sini oluşturmaktadır. Kredi sektörü geçen yılın aynı dönemine göre %10,2 artarak 2017 yılının Eylül ayında 2,41 milyar Avro tutarında gerçekleşmiştir. Kredilerin, %50,1'i ticaret sektörü, %18,4'ü diğer sektörler, %12,3'ü sanayi sektörü ve %3,6'sı tarım sektörü tarafından kullanılmıştır.

Kredilerin ortalama faiz oranında da geçen yıla göre düşüş yaşanmıştır. 2016 yılında bireysel kredilere uygulanan ortalama faiz oranı %8,0 iken bu oran 2016 yılının Eylül ayında %7,4'e gerilemiştir.

Bankacılık sektörünün 2017 yılı Eylül ayı itibariyle karının geçen yılın aynı dönemine göre %12,8 artarak 69,1 milyon Avro'ya ulaştığı açıklanmıştır.

5. DIŞ TİCARET

5.1. Dış Ticaret Mevzuatı

Kosova Gümrük Mevzuatı 11 Kasım 2008 tarihli Kosova Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Söz konusu mevzuat <http://www.dogana-ks.org/?cid=2,1> adresinde yer almaktadır.

Kosova'nın gümrük uygulamaları Avrupa Birliği uygulamalarına paralel yürütülmektedir. Gümrük tarife kodu, 6'lı bazda Dünya Gümrük Örgütü, 8'li bazda ise Avrupa Birliğinin CN kodu ile uyumludur.

Gümrük Giriş Tarifesinde yapılan değişiklikler ve gümrük vergi oranları Gümrüğün <https://dogana.rks-gov.net/tarik/index.htm> web sitesinde yer almaktadır.

Söz konusu site tek dosyadan oluşmaktadır. I bölümde tanımlar, II bölümde fasıllar itibariyle ürünler, III bölümde bulunan eklerde ise lisansa tabi ürünler yer almaktadır. Gümrük tarife istatistik pozisyonu bilinen bir ürünün ait olduğu fasıldan 8'li bazda gümrük tarifesine ulaşmakta, söz konusu ürüne ülkeler itibariyle uygulanan gümrük vergisi oranı, ölçü birimi ve varsa ithalat/ihracat lisansı aynı sayfa üzerinde yer almakta olup kullanıcılar açısından basit ve zaman tasarrufu sağlayan bir sistem olduğu değerlendirilmektedir. İhtiyaç duyulması halinde 10'lu sisteme göre de veri temin edilebilmektedir.

5.1.1. İthalatta Vergiler

Kosova ithalatta CEFTA ve Avrupa Birliği (AB) üye ülkeleri dışındaki ülkelere **%10 gümrük** vergisi uygulamaktadır. AB ile 2015 yılında imzalanan Ortaklık ve İstikrar Anlaşması uyarınca AB ülkelerinden ithalatta anlaşmada yer alan hükümler uyarınca bir kısım mallar gümrüksüz ithal edilirken bir kısım malların ithalatında da yıllara göre gümrük vergisi indirimi uygulaması bulunmaktadır.

Arnavutluk, Bosna-Hersek, Karadağ, Makedonya, Moldova, Sırbistan ve Kosova arasında imzalanarak 26 Haziran 2007 tarihinden itibaren yürürlüğe giren Merkezi Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması (CEFTA) çerçevesinde Anlaşmanın söz konusu ülkelerle gümrük vergisi oranları karşılıklı olarak sıfırlanmıştır.

Temel tüketim mallarında %8, diğer ithal ürünlerden ise %18 Katma Değer Vergisi (KDV) tahsil edilmektedir.

Ayrıca, petrol ürünleri, alkollü içkiler, otomotiv gibi bazı ürünlerde de özel tüketim vergisine benzer çeşitli oranlarda vergi uygulanmaktadır.

Öte yandan, Avrupa Birliği'nin Balkanlarda barış, istikrar, özgürlük ve ekonomik refahın tesis edilmesine yönelik olarak uygulamaya koyduğu İstikrar ve Ortaklık Anlaşmaları (İOS), Batı Balkanlar Bosna-Hersek, Kosova ve Sırbistan'a yönelik siyasi ve ekonomik politikalarının çerçevesini oluşturmaktadır. AB ile Kosova arasında İstikrar ve Ortaklık Anlaşması (İOA) süreci tamamlanmış ve yürürlüğe girmiştir.

AB, İOS çerçevesinde 2000 yılından bu yana Balkan ülkelerine “otonom rejim” kapsamında tek taraflı tavizler tanımaktadır. Bu kapsamda, AB, Kosova'ya canlı büyükbaş hayvanlar ve bunların etleri, konserve balık ve bazı deniz ürünleri ile bazı tekstil ürünleri ve şarap hariç olmak üzere, bütün ürünlerde tarife kontenjanı sınırlaması olmaksızın gümrük vergisi muafiyetli pazara giriş imkânı tanımış, diğer taraftan, gümrük muafiyeti dışında tutulan bazı ürünler için ise tarife kotaları belirlemiştir.

Ayrıca, Türkiye 2012 yılının Eylül ayında Kosova ile Serbest Ticaret Anlaşması (STA) görüşmelerine başlatmış ve 27 Eylül 2013 tarihinde söz konusu anlaşma Ankara’da imzalanmış ancak Kosova tarafının iç onay sürecini tamamlamamış olmasından ötürü anlaşma henüz yürürlüğe girmemiştir.

Gümrük Birliği kapsamındaki yükümlülüklerimiz çerçevesinde, Kosova’da üretim yapan firmalarımızın durumları dikkate alınarak, 31 Aralık 2007 tarih ve 26743 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2008 yılı İthalat Rejimi ile ülkemiz tarafından Kosova’ya tek taraflı otonom taviz tanınarak, İthalat Rejimi Kararı Eki II sayılı listede sanayi ürünlerinin gümrük vergisi oranları sıfırlanmıştır. STA yürürlüğe girinceye kadar bu uygulamaya devam edilecektir.

5.1.2. İthalat Lisansları

Canlı hayvan ve hayvansal ürünler, bitkisel ürünler, gıdalar, eczacılık ürünleri, petrol ürünleri ve yağlar gibi ürünlerin ithalatında lisans aranmaktadır.

İthalatta lisans aranan ürünler Kosova Gümrük İdaresinin <http://www.dogana-ks.org/tarik/index.htm> adresinde 8’li GTİP bazında “L1;L2, L3” kodlarıyla gösterilmektedir.

5.1.3. İhracat Kontrolleri

AB ve Amerika gibi ülkelerde üretilen ve Kosova’daki firmalar tarafından ithal edilen ileri teknoloji ürünlerinin ihracatı yasaklanan ülkelere gönderilmesini önlemek amacıyla, çift kullanımlı maddelerin ihracatı kontrole tabi tutulmaktadır.

5.1.4. İhracat, İthalat Belgeleri

İthalat ve ihracat yapmak için firmaların Kosova Gümrük İdaresinden numara almaları gerekmektedir.

5.1.5. Geçici Girişler

Kosova’ya geçici girişler Geçici İthalat Mevzuatı çerçevesinde düzenlenmektedir. Kosova’ya malların geçici ithaline izin verilirken, gümrük vergisi ve KDV teminata bağlanmaktadır. Geçici ithal edilen ürünler gümrükçe onaylanmakta ve serbest giriş yapan mal ülkeden çıkarken tekrar Gümrük İdaresi tarafından kontrol edilmektedir. Yeniden ihracı yapılamayan mallar ise gümrük vergisine tabi tutulmaktadır.

5.1.6. Standartlar ve Etiketleme Koşulları

Kosova standartları 10 Aralık 2003 tarihinde yayımlanmış, daha sonra Avrupa Birliği ve uluslararası anlaşmalara göre değişiklikler yapılmaktadır.

İthal ürünler, risk analizleri, etiketleme ve paketleme gibi konularda kalite kontrollerine tabi tutulmaktadır. Kalite kontrolüne tabi tutulan ürünler gıda, tarım, mobilya, çimento, tekstil, elektrikli ve gazlı aletler, tarım aletleri vb. ürünlerden oluşmaktadır.

Malın ismi, ithalatçı firmanın tam adresi, menşe ülke, net miktar (hacim, ağırlık), içindekiler, saklama koşulları ve uygun tüketici uyarıları etiketlerde yer alması gereken unsurlardır.

Teknik aksamli ürünlerde ise, kullanım kılavuzu, imalatçının ayrıntıları, yetkili bakım ofisleri, garanti belgesi bilgileri, garanti süresi ve diğer uygulanabilir bilgilerin yer alması gerekmektedir. Bütün bilgilerin **Arnavutça olması** ve piyasaya sürülmeden önce mala yapıştırılması ya da eklenmesi zorunludur.

5.1.7. Serbest Ticaret Anlaşmaları

Arnavutluk, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Makedonya, Moldova ve Sırbistan arasında imzalanan Merkezi Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması (CEFTA) 26 Haziran 2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

İstikrar ve Ortaklık Anlaşması, Kosova Hükümeti ile Avrupa Birliği arasında 27/10/2015 tarihinde imzalanmış, Kosova Meclisinde 02/11/2015 tarihinde onaylamış ve 01/04/2016 tarihinde de yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti ile Kosova Cumhuriyeti Arasında Serbest Ticaret Anlaşması'nın Bakanlar Kurulunca 14/05/2015 tarihinde 2015/7801 sayılı Karar ile onay altına alınarak 14/07/2015 tarihli ve 29416 sayılı mükerrer Resmi Gazetede yayımlanması üzerine Serbest Ticaret Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi için Türkiye iç sürecinin tamamlamıştır. Söz konusu anlaşmanın yürürlüğe girebilmesi için Kosova'nın iç onay sürecinin tamamlanması beklenmektedir.

5.2. Dış Ticaret Hacmi

Kosova'nın yıllar itibariyle ithalat ve ihracat istatistiklerine aşağıdaki tabloda verilmiştir.

(‘000 Euro)

Yıllar	İhracat	Değ (%)	İthalat	Değ (%)	Denge	Hacimi
2001	10.557		684.500		673.943	695.057
2002	27.599	161	854.758	25	827.159	882.357
2003	35.621	29	973.265	14	937.644	1.008.886
2004	56.567	59	1.063.347	9	1.006.780	1.119.914
2005	56.283	-1	1.157.492	9	1.101.209	1.213.775
2006	110.774	97	1.305.879	13	1.195.105	1.416.653
2007	165.112	49	1.576.186	21	1.411.074	1.741.298
2008	198.463	20	1.928.236	22	1.729.773	2.126.699
2009	118.473	-59	1.898.692	-2	1.780.219	2.017.165
2010	295.956	149	2.157.725	13	1.861.769	2.453.681
2011	313.106	6	2.479.611	15	2.166.505	2.792.717
2012	276.100	-11,8	2.507.609	1,1	2.231.509	2.783.709
2013	293,842	6	2,449,064	-2	2.155.222	2.742.906
2014	324.500	9	2.538.300	3,5	2.213.800	2.862.800

2015	325.300	3	2.634.700	4	2.309.400	2.960.000
2016	309.627	-5	2.789.491	6	2.479.864	3.099.118
2017	378.010	22	3.047.207	9	2.669.197	3.425.217

Kaynak: Kosova İstatistik Kurumu

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, Kosova'nın ticaret hacmi 2016 yılında 3,09 milyar Avro iken, 2017 yılında %9,5'lik artışla yaklaşık olarak 3,42 milyar Avro gerçekleşmiştir.

5.3. İhracat

5.3.1. Başlıca Madde Grupları İtibariyle İhracat

Kosova'nın 2017 yılı ihracatı 378 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir. Ana mal grupları itibariye ihracat değerleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

(‘000 Euro)

Mal Grupları	2015	%	2016	%	2017	%
Canlı hayvan, hayvansal ürünler	666	0,2	775	0,3	846	0,2
Bitkisel ürünler	15538	4,7	16772	5,4	23431	6,2
Yağlar,	41	0	9	0	179	0,02
Genel gıda , sigara – içecek maddeler	25437	7,7	27649	8,9	36883	9,8
Mineral ürünler	41615	12,7	63885	20,6	72697	19,2
Kimya sanayi ürünleri	2870	0,8	4703	1,5	5881	1,6
Plastik - lastik ve ürünleri,	23470	7,1	28872	9,3	35630	9,4
Deri ve ürünleri,	10769	3,3	11192	3,6	11826	3,1
Ahşap ve ürünleri,	2463	0,7	3619	1,2	4407	1,2
Kağıt ve ürünleri,	2826	0,8	3977	1,3	5209	1,4
Tekstil ve ürünleri	11957	3,6	8784	2,8	9940	2,6
Ayakkabı	3031	0,9	3371	1,1	2729	0,7
Taş, alçı, seramik ve cam ürünleri	2451	0,7	3574	1,2	6480	1,7
İnci, değerli taş, değerli metaller,	5215	1,5	6	0	4130	1,1
Metaller ve ürünleri	157732	48,3	111179	35,9	135410	35,8
Makine, mekanik ve elektrik cihazlar,	12316	3,7	9234	3,0	9427	2,5
Ulaştırma araçları	1752	0,5	1506	0,5	1754	0,5
Optik, tıbbi, fotoğraf, müzik aletleri.	337	0,01	533	0,2	594	0,2
Silah ve patlayıcılar	0	0	0	0	0	0,0
Üretilen diğer ürünler	4636	1	9812	3,2	10350	2,7
Sanat eserleri	172	0	174	0,1	204	0,1
TOPLAM	326145	100	309626	100	378007	100

Kaynak: Kosova İstatistik Kurumu

Kosova'nın ihracatı içerisinde %35,8 payla ilk sırada; paslanmaz sac, boru ve demir konstrüksiyon gibi metal ürünler yer almaktadır. Söz konusu ürünlerin ihracatı bir önceki yıla göre %17 artarak, 135 milyon Avro olarak gerçekleşmiştir.

Mineral maddeler %19,2 payla ihracat içinde ikinci sırada yer almaktadır. Kosova'nın zengin maden yataklarının özelleştirilmesine ilişkin işlemler tamamlanmadığından, birçok ocakta

henüz üretim yapılmamakta, dolayısıyla ihracat düşük seviyede seyretmektedir. Gıda, sigara ve içecek maddeleri %9,8 payla üçüncü sırada yer almaktadır. Plastik, lastik ve ürünleri ise ihracat içinde %9,4 payla dördüncü sırada yer almaktadır.

5.3.2. Ülkeler İtibariyle İhracatı

Kosova'nın ülkeler itibariyle ihracat tutarlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

('000 Euro)						
Ülke	2015	%	2016	%	2017	%
TOPLAM	324543	100,00	309627	100,00	378010	100
AB'nin 28 Ülkesi	106052	22,60	69998	22,60	94226	25
Avusturya	12316	2,2	6667	2,20	10457	3
Belçika	24303	0,7	2261	0,70	1077	0
Büyük Britanya	810	0,3	779	0,32	11193	3
Danimarka	119	0,0	155	0,00	3566	1
Fransa	5569	1,0	3238	1,00	3651	1
Almanya	11693	4,5	13830	4,50	20193	5
Yunanistan	1022	0,3	943	0,30	1154	0
Hollanda	8420	3,8	11881	3,80	12760	3
Macaristan	238	0,1	278	0,10	1315	0
İrlanda	53	0,0	119	0,00	90	0
İtalya	19568	1,8	5727	1,80	6340	2
Lüksemburg	103	0,1	453	0,10	307	0
Polonya	3221	1,1	3365	1,10	5298	1
Çek Cumhuriyeti	398	0,2	530	0,20	427	0
Slovakya	933	0,3	822	0,30	137	0
Slovenya	1997	0,4	1190	0,41	929	0
İspanya	2653	0,3	923	0,30	504	0
İsveç	1517	0,3	1031	0,30	1696	0
Romanya	1052	0,4	1310	0,40	1812	0
Bulgaristan	6700	3,6	11283	3,60	8889	2
Hırvatistan	2935	1,0	3150	1,00	2122	1
Diğer AB Ülkeleri	432	0,0	62	0,00	214	0
CEFTA	123747	46,6	144267	46,60	168033	44
Arnavutluk	40254	13,6	42053	13,60	60257	16
Makedonya	33355	12,5	38578	12,50	45850	12
Karadağ	12140	4,5	13890	4,50	19877	5
Sırbistan	32262	13,3	41331	13,30	48245	13
Bosna Hersek	5655	2,7	8405	2,70	8793	2
Moldavya	80	0,0	12	0,00	10,8	0
EFTA	11749	5,5	16881	5,50	21950	6
İsviçre	11721	5,4	16762	5,40	21356	6
İzlanda	0	0,0	0	0,00	0	0
Norveç	28	0,0	119	0,00	578	0

Lihtenştayn	0	0,0	0	0,00	17	0
Diğer Avrupa Ülkeleri	9240	2,5	7801	2,50	7311	2
Türkiye	9212	2,5	7630	2,50	7177	2
Ukrayna	28	0,1	171	0,10	136	0
Diğer Avrupa Dışı Ülkeler	474	0,6	1810	0,60	4668	1
ABD	458	0,6	1799	0,60	2409	1
Kanada	16	0,0	10	0,00	17	0
Brezilya	0	0,0	0	0,00	0	0
Meksika	0	0,0	0	0,00	12	0
Asya Ülkeleri	49297	6,8	21204	6,80	58395	15
Japonya	2062	0,0	84	0,00	184	0
Çin	206	3,8	11694	3,80	5603	1
Hindistan	47029	3,0	9425	3,00	52608	14
Diğer	24735	15,4	47667	15,40	10656	3

Kaynak: Kosova İstatistik Kurumu

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı üzere, Kosova'nın 2017 yılında en fazla ihracat yaptığı ülke %16 payla Arnavutluk olmuştur. İhracat yapılan ülkeler arasında ikinci sırada yer alan Hindistan'ın payı %14, üçüncü sıradaki Sırbistan'ın payı ise yaklaşık %13 olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, Kosova'nın ihracat yaptığı ülkeler arasında yaklaşık %2'lik payla 13. sırada yer almaktadır.

5.4. İthalat

5.4.1. Başlıca Madde Grupları İtibariyle İthalat

Kosova'nın 2017 yılı ithalatı bir önceki yıla oranla yaklaşık %4,6 artarak 3,04 milyar Avro olarak gerçekleşmiştir. Ana mal grupları itibariye ithalat değerleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

(‘000 Euro)						
Mal Grupları	2015	%	2016	%	2017	%
Canlı hayvan, hayvansal ürünler	111972	4	109894	3,9	121485	4
Bitkisel ürünler	143434	6	147920	5,3	148791	5
Yağlar,	25615	1	27863	1,0	28361	1
Genel gıda, sigara, içecek maddeler	352681	14	373054	13,4	395891	13
Mineral Ürünler	404151	16	327524	11,7	442671	15
Kimya sanayi ürünleri	213837	8	221532	7,9	230428	8
Plastik - lastik ve ürünleri,	163166	6	188420	6,8	194278	6
Deri ve ürünleri,	7602	0	8392	0,3	9010	0
Ahşap ve ürünleri,	62449	2	72642	2,6	77203	3
Kağıt ve ürünleri,	38739	2	41742	1,5	44073	1
Tekstil ve ürünleri	122589	5	136688	4,9	140011	5
Ayakkabı	30594	1	35015	1,3	36236	1
Taş, alçı, seramik ve cam ürünleri	106677	4	111202	4,0	111063	4
İnci, değerli taş, değerli metaller	1661	0	2650	0,1	3437	0

Metaller ve ürünleri	260549	10	275384	9,9	307234	10
Makine, mekanik ve elektrikli cihazlar	310401	12	357668	12,8	361365	12
Ulaştırma araçları	164114	6	220006	7,9	267620	9
Optik, tıbbi, fotoğraf, müzik aletleri	31262	1	35464	1,3	33013	1
Silah ve patlayıcılar	1383	0	2874	0,1	2483	0
Üretilen diğer ürünler	78910	3	90981	3,3	88212	3
Sanat eserleri	2908	0	2578	0,1	2344	0
TOPLAM	2.634.694	100	2789493	100	3045209	100

Kaynak: Kosova İstatistik Kurumu

Kosova'nın 2015 yılı ithalatının %15'ini mineral ürünler oluşturmaktadır. Söz konusu ürünlerin ithalatında bir önceki yıla oranla %26'lık artış olmuştur. Mineral ürünlerin başında benzin ve motorin gelmektedir. Ülkede LPG tüketiminin yaygın olmadığı görülmektedir. Mineral ürünler arasında madeni yağlarda yer almaktadır.

Kosova bir tarım ülkesi olmasına karşın, ülke ihtiyacının yaklaşık %70'i ithalatla karşılanmaktadır.

5.4.2. Ülkeler İtibariyle İthalat

Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere, Kosova'nın 2017 yılında en fazla ithalat yaptığı ülke %14,8 payla Sırbistan olmuştur. İthalat yapılan ülkeler arasında ikinci sırada yer alan Almanya'nın payı %12,4, üçüncü sırada yer alan Çin'in payı %9,04 dördüncü sırada Türkiye'nin payı ise %9,01 olarak geçekleşmiştir.

('000 Euro)						
Ülke	2015	%	2016	%	2017	%
TOPLAM	2634693	100,00	2789491	100,00	3047208	100
AB'nin 28 Ülkesi	1112892	42,20	1202110	43,10	1312146	43%
Avusturya	43705	1,70	46368	1,70	50567	1,7
Belçika	9383	0,40	9353	0,30	10750	0,4
Büyük Britanya	16019	0,60	18939	0,70	24306	0,8
Danimarka	3869	0,10	4990	0,20	7981	0,3
Fransa	22593	0,90	32338	1,20	60550	2,0
Almanya	290948	11,00	342890	12,30	378482	12,4
Yunanistan	110260	4,20	118517	4,20	135463	4,4
Hollanda	20259	0,80	23235	0,80	23393	0,8
Macaristan	24397	0,90	26552	1,00	28894	0,9
İrlanda	2579	0,10	1938	0,10	1832	0,1
İtalya	226479	8,60	202819	7,36	194715	6,4
Lüksemburg	410	0,00	982	0,00	975	0,0
Polonya	71174	2,70	75405	2,70	80145	2,6
Çek Cumhuriyeti	18777	0,70	24954	0,90	26656	0,9
Slovakya	6696	0,30	9855	0,40	11514	0,4
Slovenya	58556	22,00	61099	2,20	123889	4,1
İspanya	24500	0,90	37946	1,40	80990	2,7

İsveç	6269	0,20	8335	0,30	8584	0,3
Romanya	30933	1,20	31824	1,10	47570	1,6
Bulgaristan	47721	1,80	56895	2,00	60574	2,0
Hırvatistan	70130	2,70	59119	2,10	58328	1,9
Diğer AB Ülkeleri	7237	0,30	7759	0,30	9312	0,3
CEFTA	769366	29,20	753183	27,00	856097	28,1
Arnavutluk	151897	5,80	115791	4,20	151815	5,0
Makedonya	143846	5,50	156727	5,60	156495	5,1
Karadağ	15676	0,60	13692	0,50	16038	0,5
Sırbistan	382129	14,50	387647	13,90	449920	14,8
Bosna Hersek	75689	2,90	79112	2,80	75673	2,5
Moldavya	129	0,00	214	0,00	156	0,0
EFTA	25976	1,00	23224	0,80	26013	0,9
İsviçre	23674	0,90	21796	0,80	24325	0,8
İzlanda	40	0,00	4	0,00	32	0,0
Norveç	2082	0,10	1193	0,00	1394	0,0
Lihtenştajn	179	0,00	230	0,00	261	0,0
Diğer Avrupa Ülkeleri	259671	9,90	294878	10,60	301577	9,9
Türkiye	252285	9,60	288488	10,30	292701	9,6
Ukrayna	7386	0,30	6389	0,20	8872	0,3
Diğer Avrupa Dışı Ülkeler	80053	3,00	96767	3,50	87493	2,9
ABD	37506	1,40	55551	2,00	35799	1,2
Kanada	1985	0,10	1591	0,10	2268	0,1
Brezilya	37908	1,40	37212	1,30	45926	1,5
Meksika	2655	0,10	2413	0,10	3496	0,1
Asya Ülkeleri	258389	9,80	288524	10,30	307851	10,1
Japonya	11862	0,50	11091	0,40	27341	0,9
Çin	232925	8,80	258473	9,30	275517	9,0
Hindistan	13602	0,50	18960	0,70	17994	0,6
Diğer	128345	4,90	130806	4,70	156035	5,1

Kaynak: Kosova İstatistik Kurumu

6. TÜRKİYE İLE TİCARİ İLİŞKİLER

6.1. Genel Değerlendirme

Türkiye Kosova'ya tek taraflı olarak sanayi ürünlerinin gümrük vergisini sıfırlamıştır. Kosova ise Ülkemize %10 gümrük vergisi uygulamaktadır.

Kosova sanayileşmemiş bir ülke olmasının yanı sıra, tarım ürünleri üretiminde ihtiyacı karşılayamamakta, dolayısıyla tamamen ithalata bağımlıdır. 3,04 milyar Avro ithalata karşılık, ihracat 378 milyon Avro civarında olup, ihracatın ithalatı karşılama oranı %12,4'tür.

Diğer taraftan, ülkemizle Kosova arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri düzenleyen anlaşmalar aşağıda yer almaktadır.

	Anlaşmanın Adı	Tarihi
1	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Sağlık Bakanlığı ile Kosova Geçici Özyönetim Kurumları (Sağlık Bakanlığı) Adına Görev Yapan Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetimi Arasında Sağlık Alanında İşbirliği Anlaşması	18/12/2003
2	Çevre Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı	15/09/2004
3	Kosova'daki BM Yönetimi ile Türkiye Arasında Kültürel İşbirliğini Öngören Anlaşma	01/06/2005
4	Türkiye-Kosova arasında "Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	08/03/2007
5	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kosova Öz Yönetim Geçici Kurumları Adına Hareket Eden Birleşmiş Milletler Kosova Geçici Yönetim Misyonu (UNMIK) Arasında Yatırımların Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma	15/06/2007
6	Türkiye ile Kosova arasında Karşılıklı Vize Muafiyeti Anlaşması	13/01/2009
7	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kosova Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gümrük Konularında İşbirliği ve Karşılıklı Yardım Anlaşma	05/01/2010
8	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kosova Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma	30/05/2012
9	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kosova Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması	10/09/2012
10	Serbest Ticaret Anlaşması	27/09/2013

6.2. Dış Ticaret İstatistikleri

Kosova'nın Türkiye ile dış ticaret rakamlarının seyrine aşağıda yer verilmiştir.

(‘000 Euro)

Yıllar	İhracat	Değişim %	İthalat	Değişim %	Ticaret Hacmi	Değişim %	Denge
2008	3.525	-	190.497	-	194.022	-	-186.972
2009	7.264	106	198.177	4	205.441	5,8	-190.913
2010	10.267	41,3	220.205	11,1	230.472	12,1	-209.938
2011	7.264	-29,2	190.593	-13,4	197.857	-14,1	-183.329
2012	7.095	-2,3	198.328	4	205.423	3,7	-191.233
2013	7.490	5,5	210.729	6,2	218.219	6,2	-203.239

2014	9.627	28,5	207.616	-1,4	217.243	-0,4	-197.989
2015	7.096	-26,2	217.406	4,7	224.502	3,3	-210.310
2016	7.678	8	235.376	8,2	243.055	8,2	-227.698
2017	7.494	-2,4	239.036	1,5	246.530	1,4	- 231.542

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

[Dış ticaret istatistikleri bakımından, ticarete konu ürünlerin beyan farklılıklarına bağlı olarak (mal tanımı, ticari değeri vb.), iki ülke rakamları arasında farklılıklar bulunmaktadır.]

T.C. Ekonomi Bakanlığı rakamlarına göre, 2016 yılında yaklaşık 243 milyon Avro olan iki ülke arasındaki ticaret hacmi 2017 yılında yaklaşık 246 milyon Avro'ya yükselmiştir. Kosova, anılan ticarete 2017 yılı itibariyle yaklaşık 231 milyon Avro açık vermiştir.

6.2.1. Kosova'nın Türkiye'ye İhracatı

Kosova'nın 2017 yılı resmi rakamlarına göre Türkiye, Kosova'nın ihracat yaptığı ülkeler arasında 13. sırada yer almaktadır.

Kosova'nın 2016 ve 2017 yılları itibariyle Türkiye'ye ihraç ettiği başlıca ürünleri gösterir tablo aşağıdadır.

(Euro)

2016				2017			
1	59	Emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış veya lamine edilmiş dokunabilir mensucat, dokunabilir maddelerden teknik eşya	2.123.124	1	59	Emdirilmiş, sıvanmış, kaplanmış veya lamine edilmiş dokunabilir mensucat, dokunabilir maddelerden teknik eşya	2.454.018
2	40	Kauçuk ve kauçuktan eşya	1.908.214	2	40	Kauçuk ve kauçuktan eşya	1.486.613
3	39	Plastikler ve mamulleri	691.917	3	76	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	800.167
4	47	Odun veya diğer lifli selülozik maddelerin hamurları, geri kazanılmış kağıt veya karton (döküntü, kırpıntı ve hurdalar)	675.058	4	39	Plastikler ve mamulleri	562.971
5	74	Bakır ve bakırdan eşya	568.506	5	63	Dokunabilir maddelerden hazır eşya, takımlar, kullanılmış giyim ve dokunmuş diğer eşya, paçavralar	518.635
6	73	Demir veya çelikten eşya	514.748	6	47	Odun veya diğer lifli selülozik maddelerin hamurları, geri kazanılmış kağıt veya karton (döküntü, kırpıntı ve hurdalar)	456.134

7	63	Dokunabilir maddelerden hazır eşya, takımlar, kullanılmış giyim ve dokunmuş diğer eşya, paçavralar	285.538	7	25	Tuz, kükürt, topraklar ve taşlar, alçılar, kireçler ve çimento	268.326
8	55	Sentetik ve suni devamsız lifler	197.651	8	74	Bakır ve bakırdan eşya	261.534
9	26	Metal cevherleri, cüruf ve kül	131.833	9	26	Metal cevherleri, cüruf ve kül	256.930
10	41	Ham postlar, deriler (kürkler hariç) ve köseleler	129.337	10	73	Demir veya çelikten eşya	142.298

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

6.2.2. Kosova'nın Türkiye'den İthalatı

Türkiye Kosova'nın ithalat yaptığı ülkeler arasında 2017 yılında %9,01 payla 4. sırada yer almaktadır. Türkiye'den yapılan ithalat, 2002 yılından itibaren artış trendine girmiştir. T.C. Ekonomi Bakanlığı kayıtlarına göre 2017 yılında Kosova'nın Türkiye'den ithalatı %1,5 artmıştır.

Kosova'nın 2016 ve 2017 yılları itibariyle Türkiye'den ithal ettiği başlıca ürünleri gösterir tablo aşağıdadır.

(Euro)

2016				2017			
1	84	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	28.563.708	1	84	Kazanlar, makinalar, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları	31.030.903
2	85	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı	18.337.420	2	85	Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı	18.205.080
3	61	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	17.265.904	3	39	Plastikler ve mamulleri	16.378.007
4	39	Plastikler ve mamulleri	16.046.325	4	61	Örme giyim eşyası ve aksesuarı	15.054.803
5	62	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	12.497.329	5	73	Demir veya çelikten eşya	12.254.594
6	73	Demir veya çelikten eşya	10.866.739	6	62	Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarı	11.407.693
7	87	Motorlu kara taşıtları, traktörler, bisikletler, motosikletler ve diğer kara	8.981.838	7	94	Mobilyalar, yatak takımları, aydınlatma cihazları, reklam	8.031.116

		taşıtları, bunların aksam, parça, aksesuarı				lambaları, ışıklı tabelalar vb, prefabrik yapılar	
8	94	Mobilyalar, yatak takımları, aydınlatma cihazları, reklam lambaları, ışıklı tabelalar vb, prefabrik yapılar	8.201.878	8	44	Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü	7.654.560
9	44	Ağaç ve ahşap eşya, odun kömürü	6.880.193	9	76	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	6.912.790
10	76	Alüminyum ve alüminyumdan eşya	6.419.066	10	64	Ayakkabılar, getrler, tozluklar ve benzeri eşya, bunların aksamı	6.217.608

Kaynak: T.C. Ekonomi Bakanlığı

2017 yılı Kosova'ya yönelik ihracatımız içerisinde 84, 85, 39, 61 ve 73, fasıllar arasındaki ürünler yaklaşık %39'lık payla ilk sırada yer almaktadır. Anılan ürün gruplarının ihracatı 2017 yılında bir önceki yıla göre %11'lik artış göstermiştir. Bu gruptan yapılan ihracatta ilk sırada 84 GTİP'li kazanlar, makineler, mekanik cihazlar ve aletler, nükleer reaktörler, bunların aksam ve parçaları gelmektedir.

84. fasılda yer alan makineler ve mekanik cihazlar, elektrik malzemeleri 2017 yılında Kosova'ya yönelik ihracatımızda birinci sırada yer alan ürün grubu olup Kosova'ya yönelik ihracatımız içerisindeki payı yaklaşık %12,9 seviyesinde gerçekleşmiş ve bu gruptaki ihracatımız yaklaşık 31 milyon Avro'ya ulaşmıştır.

Söz konusu fasıllardan ihraç edilen ürünler, kablolar, elektrikli ısıtıcılar, buzdolapları, elektrik aksam ve parçaları, dokuma makineleri, bulaşık ve çamaşır makineleri olarak sıralayabiliriz.

Elektrikli makina ve cihazlar, ses kaydetme-verme, televizyon görüntü-ses kaydetme-verme cihazları, aksam-parça-aksesuarı ihracatımız içinde %7,6'lık pay ile ikinci sırada yer almaktadır.

Üçüncü sırada, %6,8'lik payla plastik ve plastik mamülleri gelmektedir. Söz konusu ürünlerin 2017 yılı ihracatımız 18,20 milyon Avro'dur.

6.2.3. Kosova'ya Gerçekleştirilen İhracatımızın Değerlendirilmesi

2017 yılında 6'lı GTİP numarasına göre toplam 2095 kalem mal ihraç edilmiş, bu mallardan en büyük 10 kalemin 8'sinde artış, 2'sinde ise düşüş meydana gelmiştir. İhracatında artış kaydedilen başlıca ürünler: dondurma ve yenilen diğer buzlar, sigara, ahşap ve ahşap eşya, erkekler için pantolonlar, askılı ve üst ön parçalı tulumlar, kısa pantolonlar ve şortlar, elektrikli ocaklar, halılar v.s. ürünlerdir. İhracatında düşüş olan kalemler ise: ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçilik mamulleri, Tişörtler, fanilalar, atletler, kaşkorseler ve diğer iç giyim eşyası (örme veya kroşe) gibi ürünlerdir.

6.3. Türk Firmalarının Kosova'daki Faaliyetleri

Kosova'da finans sektöründe, **Türk Ekonomi Bankası** (TEB) 27, Çalık Grubuna ait **Banka Kombetare Tregtare** (BKT) 27, **Türkiye İş Bankası** 2 ve **Türkiye Ziraat Bankası** 1 şube ile faaliyet göstermektedir.

Kürüm Holding tarafından özelleştirme kapsamında satın alınan **Kosova e Re Sigorta** şirketi sigortacılık alanında hizmet vermektedir.

Özelleştirme kapsamında Özerler Holding tarafından satın alınan **Newko Balkan** Kosova'da konveyör bant, V-kayışı ve çelik bezi, Şen kardeşler şirketler Gurubu'na ait **N.T.P. Kamila** firması Prizren'de çikolata üretmektedir.

Aksoy Group, 2007 yılında Özelleştirme kapsamında Priştine'deki un fabrikasını (**Universal Food**) satın alarak, modernizasyon işlemlerini tamamladıktan sonra, 2009 yılı Kasım ayında 500 ton öğütme kapasitesi ile faaliyete geçmiştir. Aynı grup 2017 yılında diğer bir Türk yatırımcısına ait olan bir hastanenin işletmesinin devralmış ve sağlık sektöründe yatırımlarına devam etmektedir.

Ülker başta olmak üzere birçok ürünün distribütörlüğünü yapan **Atlantik Distribution**, Kosova'da gıda sektöründe, **FMT Group** elektrikli cihazlar ve jeneratörler konusunda faaliyet göstermektedirler.

Konak İnşaat Ltd. Şti., Prishtina Stars Projesi kapsamında Priştine şehir merkezine yaklaşık 3 km uzaklıkta 8.000 m2 alan üzerinde üç bloktan oluşan 215 lüks konut ve sosyal tesis inşaatını tamamlamıştır. Şirket aynı zamanda şehrin farklı bölgelerinde diğer konut projeleri yatırımlarına devam etmektedir.

Çalık Limak Enerji Konsorsiyumu, Kosova'nın elektrik dağıtımını 8 Mayıs 2013'de 26,6 milyon Avro bedelle devralarak faaliyetini sürdürmektedir.

Arnavutluk sınırı Morine'den başlayıp Sırbistan sınırındaki Merdare'ye kadar uzanan başlangıçta 85 km olan yol uzunluğunun bağlantı yolları ile beraber 149 km'ye ulaştığı, dolayısıyla proje maliyetinin de artarak 1 milyar Avro değerindeki otoyol inşaatı **Türk-Amerikan Enka-Bechtel Konsorsiyumu** tamamlanmıştır. Aynı konsorsiyum Kosova'yı Makedonya sınırı ile bağlayacak ve toplam uzunluğu 65 km olan ikinci otoyol projesinin de inşaatına devam etmektedir. Söz konusu otoyol projesinin 2018 yılı sonunda tamamlanması beklenmektedir.

Priştine Uluslararası Havalimanının inşaatı ve işletmesi ihalesini **Limak** (%90)-Airports de Lyon(%10) ortaklığı kazanmıştır. Projenin toplam yatırım tutarı 169 milyon ABD Doları'dır. İnşaat devam etmekte olup, 2013 yılında tamamlanacaktır. Havalimanı 20 yıl süreyle Limak tarafından işletilecektir. (23 Ekim 2013 tarihinde sayın Başbakanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın da katılımıyla havalimanı işletmeye açılmıştır.)

Türk Hava Yolları İstanbul'dan Priştine'ye karşılıklı olarak yaz sezonunda haftada 14 sefer yapmaktadır.

Kosova'nın başkenti Priştine'de Kadın Hastalıkları **Bahçeci** Doğum ve Tüp Bebek Hastanesini ile. Ayrıca, Kosova'da **International Health Center** MR ve Tanı merkezi 2010 yılının Ekim ayında faaliyete geçmiştir.

Nobel İlaç Sanayi ve Ticaret A.Ş., Kosova pazarında eczacılık ürünlerinin lisans ve pazarlama faaliyetini yürütmektedir.

Genel anlamda bakıldığında Kosova ile ekonomik ilişkilerimizin mal ticaretinin yanı sıra hizmetler ve inşaat sektörü üzerinde de yoğunlaştığı görülmektedir.

7. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ülkemiz ile Kosova arasındaki coğrafi yakınlığa karşın, ticari ve ekonomik ilişkilerimiz potansiyelin oldukça altında seyretmektedir. Ülkemiz ürünlerinin Kosova pazarındaki payı yaklaşık %7,2 seviyesinde bulunmaktadır. Doğrudan Yabancı Yatırımlarda ise 387,8 milyon Avro ile Türkiye üçüncü sırada yer almaktadır.

Kosova'da son yıllarda artan kişi başına milli gelire paralel olarak tüketim ve tüketim malları ithalatı hızla artmaktadır. Tüketicinin ürün tercihinde fiyat ve kalite değerlendirmesi önem kazanmaktadır. Birçok ürün grubunda Makedonya, Almanya, Türk ve Sırp firmaların hakimiyeti dikkat çekmektedir.

Ülkeye giren ithal malların kalite ve sağlık standartlarına uygunluğu ve risk analizleri yönünden değerlendirme yapılmaktadır. Tüketicilerin kalite konusundaki hassasiyeti de dikkate alınarak ülkeye ihraç edilecek ürünlerin kalite ve sağlık standartlarına uygunluğu üzerinde önemle durulması gereken bir konudur.

Ürünlerin kalite koşullarının yanı sıra satış sonrası hizmet ve ürün garantisi sağlanması da, diğer bir çok pazarda olduğu gibi Kosova piyasasında da ihracatçılarımızın üzerinde önemle durması gereken bir husus olarak değerlendirilmektedir.

Bölgede güçlü olan Alman, Makedon, Arnavut, Sırp firmaların Kosova'daki yüksek piyasa payları göz önünde bulundurarak, ihracatçılarımızın Kosova pazarına giriş konusunda mevcut rekabeti de dikkate alarak, uzun vadeli hedeflerle pazara girme çalışmaları yapmaları tavsiye edilmektedir.

İhracatçı firmalarımızın Kosova piyasasına mal satışlarında çoğunlukla alıcı ile bir satış sözleşmesi imzalanmamakta, ticaret daha çok konsinye usulde yapılmaktadır. Bu şekilde yapılan satışlarda, paranın tahsili aşamasında zaman zaman sorun yaşanmaktadır. Kosova'da avukatlık ücretleri ile mahkeme masrafları yüksek olup, mahkeme sürecinin yavaş işlemesi nedeniyle ticari sorunların çözümü zaman almaktadır. Ayrıca, mahkemenin lehte neticelenmesi halinde dahi borçlunun mal varlığını başkalarına devirle karşı karşıya kalınarak, alacak tahsil edilememektedir.

Dolayısıyla, ihracatçılarımızın ileride zor durumda kalmamaları açısından ticari ilişkilerini, satış sözleşmesi yoluyla ve akreditifle ödeme şeklinde yürütmeleri tavsiye edilmektedir.

Amerikan Ticaret Odası ve Kosova Ticaret Odası içinde oluşturulan Tahkim Kurulları firmalar arasında ihtilafları çözmeye yetkili kılınmıştır. Mahkemeye gitmeden Tahkim Kurullarına başvurularak firmalar arasındaki ihtilafların çözümü mümkün hale getirilmiştir. Ancak Tahkim Kurullarının bu hizmetlerinden yararlanabilmek için ticari sözleşmelere uyuşmazlık çıkması halinde uyuşmazlığın çözümü için adı geçen Tahkim Kurullarına başvurulacağı ibaresi eklenmelidir. Tahkim Kurulları mahkemeden çok daha kısa bir sürede karar vermekte ve maliyeti ise mahkeme maliyetlerinin üçte biri kadar olmaktadır. Tahkim Kurullarının kararları kesindir ve temyizi mümkün değildir.

Ülke birçok ürün grubunda net ithalatçı durumundadır. Kosova pazarına girmeyi düşünen firmalarımız açısından madencilik, inşaat malzemeleri, otomotiv ve yan sanayii, tekstil ve giyim, ev tekstili ürünleri önemli sektörler olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca, ülkede büyüyen sektörlerden olan inşaat (yol inşa, konut yapımı) ve enerji sektörlerinin de ülkemiz firmaları tarafından değerlendirilebileceği, özellikle konut, alt yapı projelerinin müteahhitlik firmalarımız için potansiyel arz ettiği düşünülmektedir.

Kosova ürünlerinin Avrupa'ya ulaştırılmasında iki önemli sorun bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Sırbistan'ın halen Kosova'yı tanımaması ve kendi toprakları olarak görmesi, ikincisi ise Bosna-Hersek'in siyasi yapısı nedeniyle Kosova'ya karşı takınılan tavidir. Söz konusu nedenlerden ötürü sadece Bulgaristan üzerinden Avrupa'ya ulaşım için en uzun güzergah takip edilmek zorundadır.

Sonuç olarak; devlet ve hukuk sistemindeki eksiklikler ve altyapı yetersizliği Kosova'nın dezavantajları olarak, bakir bir pazar oluşu, genç ve eğitimli nüfusu, yapımına ihtiyaç duyulan büyük altyapı projeleri Kosova'nın fırsatları olarak değerlendirilebilir. Tehdit olarak da Kosova'nın uluslararası alanda bir çok ülke ve özellikle komşusu ve önemli ticaret ortağı Sırbistan tarafından halen tanınmamasının getireceği belirsizlik ve engeller, ülke içinde yer alan Sırp bölgelerinin ülkeye entegrasyonunun sağlanamaması ve yüksek oranlı işsizlik görülebilir.

8. DİĞER HUSUSLAR

8.1. Kosova'da Şirket Kuruluşu

Kosova'da şirket kurulumu süreci kolay ve hızlı bir biçimde tamamlanmakta olup Dünya Bankası ülkeler sıralamasında da 13. sırada yer almaktadır. Şirket kaydı, Kosova Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren Kosova Şirket Kayıt Ajansı'nda yapılmaktadır. Kosova'da şirket kurma süreci ortalama 6 gün sürmekte, asgari sermaye beyanı gerekmekte ve şirket kayıt ajansına herhangi bir ödeme yapılmamaktadır.

Mali müşavir veya avukatlar tarafından takip edilen şirket kurma maliyeti 250 – 500 Avro civarında olabilmektedir.

Statüleri bakımından değişik türde kurulabilen şirketler aşağıda yer almaktadır:

- Şahıs Şirketi
- Genel Ortaklık
- Limited Ortaklık
- Limited Şirket
- Anonim Şirket
- Yabancı Şirketin Şubesi
- Diğer
 - Kamu sahipliği
 - Toplumsal şirket (devlet)
 - Tarım kooperatifleri
 - Özelleştirme İdaresi altındaki şirket statüsü

- Şube Açmak

Firma yetkilileri Kosova’da sıfırdan şirket kurabilecekleri gibi yurtdışındaki ana firmalarının şubesini de açabilirler. Marka değerini ve gerçekleştirdiği projeleri referans olarak kullanmak isteyen yurtdışı firmalar genellikle şube açmayı tercih etmektedirler. Şayet, yurtdışı firma sahibi başvuru sırasında bizzat mevcut bulunmayacak ise başvuru yapan yetkili kimlik kopyası ve firma tarafından verilmiş vekaletname belgesini Şirket Kayıt Ajansına sunmak zorundadır.

Kosova’da şube kurulumu için gereken belgeler;

- Kosova Şirket Kayıt Ajansı “A0” formunun doldurulması.
- Yurtdışı firma tarafından Kosova’da şube açılmasına ilişkin karar. Söz konusu kararın Türkiye’de noterde onaylatılması ve yeminli tercümanca Arnavutça’ya tercüme edilmesi gerekmektedir.
- Yetkili/irtibat kişinin atanma kararı ve kimlik belgesi (ID) kopyası.
- Firmanın faaliyette olduğuna dair ilgili devlet tarafından verilen belge (noter onaylı ve tercümeli)
- Kosova’da şubesi açılacak yurtdışı firmanın kayıtlı olduğu ülke makamları tarafınca verilen sertifikanın noterde onaylanmış kopyası (veriliş tarihinden üç aydan eski olmamak şartıyla; Arnavutça, Sırpça veya İngilizce dillerinde değilse noter onaylı tercümesi olmalıdır)
- Yurtdışı firma sahibi ve müdürünün pasaport kopyaları.
- Yurtdışı firma tüzüğünün kopyası.
- O2/ L - 123 sayılı Ticari Kuruluşlar Yasanın 33. maddesine göre yetkili kayıt kişinin onayı.

Kosova’da şube kuruluşu aşamasında işlemleri takip eden kişinin söz konusu işlemler için vekâletinin bulunması gerekmektedir. Ayrıca, vekaletin Türkiye’de noterde onaylatılması ve yeminli tercümanca Arnavutça’ya tercüme edilmesi de gerekmektedir.

Yıllık cirosu 30.000 Avro'yu aşan şirketler kurumsal şirket olarak addedilip vergi idaresinden vergi numarasına sahip olurlar. Şahıs şirketi, genel ortaklık ve limited ortaklık şirketlerinde sahiplerin tam sorumlulukları bulunmaktadır. 50.000 Avro'ya kadar ciro yapan firmalar %3-5'lük vergi dilimine tabidir. 50.000 Avro'nun üzerinde ciro yapan firmalar %10 kurumlar vergisi ödemektedirler.

Limited Şirket ve Anonim Şirket'te kuruluş ve yönetim prosedürleri şöyledir:

Limited Şirket:

- Şirketin limited olduğunu gösteren uzantısı SH.P.K (Shoqeria me pergjegjesi te kufizuar) şeklindedir.
- Kayıt işlemleri Sanayi ve Ticaret Bakanlığına bağlı Kosova'daki İşyerleri Kayıt Ajansında (Agjensioni për Regjistrin e Bizniseve ne Kosove - ARBK) yapılmaktadır.
- ARBK tarafından verilen formların eksiksiz olarak doldurulması gerekmektedir.
- Ek olarak şu belgeler istenmektedir:
 - Kuruluş sözleşmesi
 - Şirket tüzüğü
 - Kira kontratı
 - Nüfus cüzdanı veya pasaport fotokopisi
 - İlk kayıt için Kayıt vergisi ödenmemektedir. Fakat mevcut bir şirketin değişimi için kayıt vergisi ödenmektedir.

Anonim Şirket:

- Kuruluşu ve yönetimi Limited şirketinki gibidir farklılık arz eden iki konu mevcuttur:
 - Kosova'da anonim şirket kurmak için 10.000 (onbin) Avro sermaye koymak gerekir.
 - Büyük şirket kategorisinde değerlendirilmektedir ve ortaklık sayısı sınırsızdır.

Dikkat!! Eğer şirket sahibi, başvuruda bizzat mevcut değilse, belgeleri beyan eden kişi vekaletname ve kimlik fotokopisiyle başvuruda bulunabilir.

Anonim Şirket (sh. A) Kurmak İçin Gerekli Belgeler:

1. A0 formunun doldurulması
2. Şirket tüzüğü (SHPK veya Sh A – limited veya anonim) 02 /L - 123 Sayılı ticari Kuruluşlar Yasanın 35.1 maddesine göre düzenlenir.
3. Şirket kuruluş sözleşmesi (02 /L - 123 Sayılı ticari Kuruluşlar Yasanın 138. maddesine göre düzenlenir)
4. O2 L 123 Sayılı ticari Kuruluşlar Yasanın 35.3 maddesine göre yetkili kayıt kişinin onayı
5. Şirket sahipleri ve yetkili kişilerin kimlik (pasaport) fotokopileri.

Limited Şirket (Shpk) Kurmak İçin Gerekli Belgeler:

1. A0 formunun doldurulması
2. Şirket Kuruluş Sözleşmesi (02 /L - 123 Sayılı ticari Kuruluşlar Yasanın 86. maddesine göre düzenlenir)
3. Şirket tüzüğü (02 /L - 123 Sayılı ticari Kuruluşlar Yasanın 33. maddesine göre düzenlenir.
4. Şirket sahipleri ve yetkili kişilerin kimlik (pasaport) fotokopileri
5. O2 L 123 Sayılı ticari Kuruluşlar Yasanın 35.3 maddesine göre yetkili kayıt kişinin onayı

Kosova’da Şirket Kurulduktan Sonra Yapılması Gereken İşlemler:

1. Şirket adına Banka Hesabının açılması
2. Vergi numarasının alınması / (fiskal no)
3. Şirket kaşesinin yaptırılması (zorunlu değil ama uygulama açısından gerekli)
4. Bulunduğu belediyeden İŞ RUHSATININ alınması
5. Bulunduğu belediye müfettişleri tarafından teknik denetimin yapılması
6. Çalışanların emeklilik fonu ve vergi ödeme kayıt işlemlerinin yapılması (çalışan personel olmayıp da şirket sahipleri kendileri çalışıyorlarsa, bu işlemleri kendilerinin adına yapmakla mükelleftirler.)
7. KDV numarasının alınması (50.000 Avro ve üzeri cirosu olan firmalar için)
8. Gümrük işlemleri! Firmanın kendi adına ithalat ve ihracat yapması için gümrük numarası alması gerekmektedir.

8.2. Vergi Sistemi

Kosova Şirket Kayıt Ajansında şirket kurulum işlemi tamamlandıktan sonra yapılması gereken ilk işlemlerden biride şirket kayıt belgeleriyle birlikte ilgili vergi idaresinden mali/vergi numarası alınmasıdır. Şahıs şirketi, genel ortaklık ve limited ortaklıklarda sahiplerin tam sorumlulukları bulunmaktadır.

Yıllık cirosu 30.000 Avro’yu aşan şirketler vergi idaresi tarafından kurumsal şirket olarak addedilip otomatik olarak KDV mükellefi şirket statüsü kapsamına alınmakta ve KDV numarasına sahip olmaktadır.

Vergi İdaresi

Kosova Cumhuriyeti’nde şirketlerin denetimi ve vergilerin toplanması Kosova Maliye Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren ve bağımsız bir kurum olarak çalışan Kosova Vergi İdaresince yapılmaktadır. Vergi İdaresi yasalardan aldığı yetkiler ile şirketleri denetler ve gerekli durumlarda cezai işlemler de yapabilir. Vergi İdaresi, kişisel gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi gibi diğer vergiler üzerine uygulanan tüm yasal mevzuatı uygulama ve denetleme yetkisine sahiptir. Şirket türlerine göre denetim mekanizlarında da farklılıklar bulunmaktadır. Şirketin Devlete borcu bulunması durumunda Vergi İdaresi tarafından şirketin tüm banka hesaplarına ve demirbaşlarına tedbir uygulanabilir.

Beyanname

Zorunlu e-devlet uygulaması nedeniyle Kosova’da kayıtlı tüm şirketler “elektronik” beyanname vermek zorundadırlar. Elektronik beyanname verebilmek için öncelikle Kosova Vergi İdaresi’nde şirket adına hesap açtırılması gerekmekte olup şirket türlerine göre farklı beyannameler düzenlenmektedir. KDV mükellefi olan şirketler KDV beyannamesini her ayın 20’sine kadar beyan etmek zorundadırlar. Şahıs şirketleri gelir vergisini, kurumsal şirketler de kurumlar verigisi üçer aylık olarak beyan etmekle yükümlüdürler.

Muhasebe Kayıtları

İlgili yasa ve yönetmelikler gereği vergi mükellefleri fiziksel veya elektronik ortamda muhasebe kayıtlarını tutmak zorundadır. Vergi idaresi, vergi mükellefinin isteği durumunda kayıtlarını mikrofilm veya diğer kayıt cihazlarında tutmasına izin verebilir ve bu kayıtları fiziksel kayıt olarak kabul edebilir.

Yıllık cirosu 50.000 Avro’yu aşan şirketler, Kosova muhasebe standartlarına uygun bir şekilde kayıt tutmaları zorunludur. Yıllık cirosuna bakılmaksızın tüm vergi mükellefleri yıl sonunda envanter kayıtlarını yapması ve en geç gelecek yılın 10 Ocak tarihine kadar ilgili kayıtlarının hazır olması gerekmektedir.

Vergi mükellefi sahip olduğu mal veya varlığın kaynağını belgelemekle yükümlüdür.

Vergi sonrası kayıtlar 6 yıl süreyle saklanmak zorundadır.

Yıllık cirosu 50.000 Avro’yu aşmayan şirketlerin tutması gereken kayıtlar:

- Satın alma defteri.
- Satış defteri.
- Kasa defteri.
- Banka hareketlerinin kayıtlarının bulunduğu banka raporları.
- Kayıt altına alınan kalemlerin belgelerinin kopyaları.
- Mal kayıt defteri.
- Çalışanlar var ise çalışanların çalışma defteri.

Yıllık cirosu 50.000 Avro’yu aşan şirketlerin tutması gereken kayıtlar:

- Satın alma defteri.
- Satış defteri.
- Nakit kasa defteri.
- Ana kayıt defteri.
- Banka hareketlerinin kayıtlarının bulunduğu banka raporları.
- Finansal tablolar ve bilanço.
- Kayıt altına alınan kalemlerin belgelerinin kopyaları.
- Mal kayıt defteri (Stok takibi).
- Çalışanlar var ise çalışanların çalışma defteri.
- Şirketin girdiği sözleşmelerin ve yaptığı yazışmaların kayıtları.

Verginin Hesaplanması

Kosova'da fatura değeri üzerinden temel tüketim mallarında %8, diğer tüm mal ve hizmetlerde ise %18 KDV uygulaması bulunmaktadır.

04/L-101 sayılı Kosova Emeklilik Fonu Yasası'nın 6. maddesi hükmü gereğince emeklilik sigorta primlerinin beyanı ve prim ödemelerinin yapılması (resam, heykeltraş gibi kişisel beceri ile gelir elde edenlerin dışında) işverenin sorumluluğunda olup brüt ücret üzerinden %5'i çalışana ve %5'i işverene ait olmak üzere hesaplanan %10'luk toplam prim tutarının, işveren tarafından bütün çalışanlar için her ay beyanname düzenlenmek suretiyle ödenmesi gerekmektedir.

Kosova'da şahıs şirketleri her üçer aylık dönemler için brüt ciroları üzerinden ticari mallarda %3 gelir vergisi ve en az 1/3 oranında emeklilik sigorta primi, hizmet sektöründe ise %9 gelir vergisi ve en az 1/3 oranında emeklilik sigorta primi ödemeleri zorunludur. Kurumsal şirketler ise her üçer aylık dönemler için net gelir üzerinden %10 kurumlar vergisini beyan edip ödemekle yükümlüdürler. Ayrıca, kurumsal şirketler her ayın 15'ine kadar bir önceki ayın brüt kira tutarından %9 stopaj vergisini ödemek zorundadırlar.

Kosova'da zorunlu sağlık sigortası yasası yürürlükte olmakla beraber halen uygulamaya geçilmemiştir. Sağlık sigortası uygulamasına başlanılması durumunda, brüt ücret üzerinden %3,5 çalışana ve %3,5 işverene ait olmak üzere hesaplanan toplam %7'lik prim tutarının işveren tarafından beyan edilip ödenmesi gerekecektir.

İstihdam edilen personel için ücret aralığına göre gelir vergisi hesaplaması aşağıdadır.

- 0-960 Avro arası % 0,
- 960- 3.000 Avro arası % 4,
- 3001-5.400 Avro arası 81,6 Avro + % 8,
- 5401 Avro'nun üzeri 273,6 Avro + % 10

Kosova Emeklilik Fonu Yasası ile Kosova Kişisel Gelir Vergisi Yasası kapsamındaki işverene ait beyan ve ödeme sorumluluklarının, Kosova Vergi İdaresi uygulamalarında, bir vergi numarası altında tek beyanname kapsamında tek seferde iki ödeme şeklinde yapılandırılmış olması nedeniyle iki yükümlülük birbirine bağlıdır. İşveren, istihdam ettiği personelin brüt maaşından kesinti yaparak her ay kişisel gelir vergilerini ve %5 işveren ve %5 işçi payı olarak toplamda %10 Emeklilik Sigorta Primi ödemesi yapması gerekmektedir.

8.3. Yabancıların Çalıştırılması Mevzuatı

10 Temmuz 2009 tarihinde Meclis, Kosova Cumhuriyetinde yabancı uyruklu vatandaşlara çalışma izni verilmesi ve çalışmalarını düzenleyen yasayı onaylamıştır. Yasada belirtilen hükümler uluslararası anlaşmalar çerçevesinde hazırlanmış ve yabancı uyruklu vatandaşların çalışma izni alma koşullarını düzenlenmiştir.

Yabancılar çalışma izni verilmesi ile hükümet; çalışma ortamını düzenlemek ve her yılın sonunda, gelecek yıla ait yabancı vatandaşlara verilecek çalışma izni sayısını belirlemek amacını taşımaktadır. Gelecek yıllar için çalışma izni sayısı Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından her yılın 15 Aralık tarihine kadar belirlenmesi gerekmektedir.

Üç aydan az bir süre için bile Kosova’da çalışmak isteyen yabancılar da çalışma izni almaları gerekmektedir. Buna göre çalışma izni türleri:

- A tipi çalışma izni, altı aydan fazla olmamak kaydıyla yabancılar verilir.
- B tipi çalışma izni, belirli meslek, coğrafi alan ve işverenler için bir yıllık olarak verilmektedir. Çalışma izni verilmesi konusunda yeni düzenlemeler olmadığı takdirde yabancılar çalışma izinlerini yıllık olarak uzatabilirler.
- C tipi çalışma izni, Kosova Cumhuriyetine en az üç yıl yerleşmiş ve B tipi çalışma izni almış olan yabancı vatandaşlara verilmektedir. Bu çalışma izni beş yıllık süre ile tüm Kosova genelinde çalışmayı düzenler.
- D tipi çalışma izni, bir yıllık süre ile kısıtlanmış coğrafi alanlarda yabancıların çalışmasını düzenlemektedir. Aynı zamanda yıllık olarak uzatılabilir.
- E tipi çalışma izni, beş yıllık süre ile kısıtlanmamış, yani tüm Kosova genelinde yabancıların her alanda çalışmasını düzenlemektedir.
- F tipi çalışma izni, Kosova’da okuyan yabancı öğrencilere verilen çalışma iznidir.
- G tipi çalışma izni, Kosova’da yatırım yapan ve en az iki Kosova vatandaşını çalıştıran yabancılar verilmektedir. Bir yıllık olarak verilir ve yenileme imkanı vardır.
- H tipi çalışma izni, en az üç yıl G tipi çalışma izni alan yabancı vatandaşlara beş yıllık olarak verilen çalışma iznidir.

Yabancı vatandaşlar çalışma izni belgesi alabilmeleri için resmi belge ve formları doldurduktan sonra yazılı olarak başvurularını yapmaları gerekmektedir. Çalışma izni alan işveren, bu izni başka birisine devredemez. Çalışma izni uzatma talebi, çalışma izninin bitmesine bir ay kala yapılması gerekir. Çalışma izni belgesi kaybolduğu zaman yabancı vatandaşlara yeni çalışma izni belgesi çıkarılır. Bu süre içinde yabancı vatandaşların yükümlülüğü ise günlük bir gazeteye çalışma izni belgesinin hükümsüz olduğuna dair bir ilan vermeleri gerekir.

Çalışma izninin verilmemesi nedenleri; eğer ilgili faaliyet alanı için Kosova yasaları izin vermez ise, istenilen belge ve bilgiler kasten yanlış doldurulmuş ise, çalışma izni için gerekli tarihte başvuru yapılmamış ise ve başvuranın Kosova Cumhuriyetinin güvenliği için bir tehlike arz etmesi durumunda çalışma izni başvurusu reddedilir.

Çalışma izninin kesilmesi durumları; çalışma izninin süresi geçmiş ise, yabancı vatandaşlar altı aydan fazla bir süre için Kosova’dan uzaklaşmış ise ve Kosova’nın ilgili

mevzuatlarına aykırı davranışlarda bulunmaları durumunda geçerli olan çalışma izin belgeleri feshedilir.

Çalışma izni alma muafiyetleri:

- Diplomatik statüsündeki yabancı diplomatik ve uluslararası temsilciler ile çalışanlar;
- Kazanç amacı olmayan hükümet dışı kuruluşların temsilcileri;
- Kosova Cumhuriyetinde faaliyette bulunan veya faaliyette bulunacak şirketlerin icra müdürleri;
- Yabancı şirketlerin Kosova Cumhuriyetinde ki temsilciliklerinde çalışan uzmanlar;
- İki veya çok taraflı anlaşmalar çerçevesinde çalışmak için gelen uzmanlar;
- Sınır ötesi mal veya yolcu taşıyan ulaşım personeli, üniversite öğretim üyeleri, bilim adamları, yabancı muhabir ve gazeteci medya temsilcileri

Çalışma izni iptali; eğer işçi veya işveren hakkında sahte bilgilere dayalı doğrulanmamış belge sunulması, işverenin yasalarda öngörülen süreler içerisinde yabancı vatandaşlar ile sözleşme imzalamaması, çalışma izni aldığı faaliyet alanının dışında faaliyet gösterilmesi, çalışma izni olmayan başka bir şirkette çalışması durumunda yabancı uyruklu vatandaşların çalışma izin belgeleri iptal edilir.

Çalışma izni almak için gerekli belgeler; Kosova Cumhuriyetinde oturma iznini kanıtlayan ikamet belgesi veya resmi geçerli vize, çalışma iznini aldıktan sonra gerçekleştireceği iş türü ve faaliyet alanlarının bildirilmesi, ticaret şirketi kaydına ait sertifika ve buna bağlı belgeler ile ana ofis hakkında istenilen bilgiler gibi diğer bazı belgeler istenmektedir.

Yabancı vatandaşlar Kosova vatandaşları gibi eşit yükümlülöklere tabidir. Çalışma izni için başvuru tarihinden itibaren çalışma iznini veren yetkili kurumların otuz gün içerisinde yabancı vatandaşın talebini onaylaması veya ret etmesi gerekir. Çalışma izni verilmemesi durumunda itiraz sekiz gün içerisinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına yazılı olarak yapılması mümkündür. Bakanlık yapılan itirazı teslim tarihinden itibaren onbeş gün içerisinde onaylama veya reddetmesi gerekir.

Kosova hükümeti tarafından belirlenen yabancılar için çalışma izni verilmesi sayısının dolması durumunda, yapılan çalışma izni başvuruları reddedilir ve bu karara karşı itiraz yolu da kapalıdır.

Ceza uygulamaları şöyledir:

Tüzel kişiler için; çalışma izni olmadan yabancı bir kişiyi çalıştırırsa, yabancının almış olduğu çalışma iznine aykırı bir başka alanda çalıştırılması, çalışma iznini başkasına devretmesi gibi çalışma izni ihlalleri durumlarında para cezası 1.500 ila 3.000 Avro arasındadır.

Gerçek kişiler için; çalışma sırasında sosyal sigorta hükümlerini ihlal ederse, çalışma süresinin dolmasından sonra da çalışmaya devam ederse, çalışma izni olmadan çalışıyorsa ve bildirdiği alanlar dışında bir başka alanda faaliyette bulunuyor ise para cezası 500 ila 1.000 Avro arasındadır.

8.4. Yıl İçinde Açılan Fuarlar

Kosova Ekonomi Odası tarafından her yıl Nisan ayında düzenlenen Uluslararası Priştine Genel Fuarı ile Eylül ayı sonu veya Ekim ayının başlarında düzenlenen Tarım ve Gıda fuarı ülkenin en önemli uluslararası fuarlarıdır. Fuarlara bölge ülkeleri başta olmak üzere önemli sayıda yabancı firma ile yerli firmalar katılmaktadır.

8.5. Kosova'nın Resmi Tatil Günleri

- a) Yeni Yıl 1 ve 2 Ocak günleri
- b) Ortodoks Noel'i 7 Ocak
- c) Kosova Cumhuriyeti'nin Bağımsızlık Günü, 17 Şubat günü
- d) Katolik paskalyası, Pazartesi yortu günü 1 Nisan
- e) Ortodoks paskalyası, Pazartesi yortu günü. 8 Nisan
- f) Kosova Cumhuriyeti Anayasa Günü, 9 Nisan
- g) Uluslararası Emekçiler Günü, 1 Mayıs
- h) Avrupa Günü, 9 Mayıs
- i) Ramazan Bayramı, birinci gün
- j) Kurban Bayramı, birinci gün
- k) Katolik Noel'i, 25 Aralık

Belirtilen bayram günü Cumartesi veya Pazar gününe rastlarsa pazartesi günü tatil yapılır.

8.6. Ziyaretçilerin Dikkat Edecekleri Hususlar

a) Türk vatandaşları, 3 aya kadar turistik amaçlı seyahatlerinde vizeden muaftırlar. İkamet süresinin, sağlık, evlenme ve diğer haklı görülebilecek sebepler dışında, uzatılması mümkün değildir.

b) Vize muafiyeti bulunmasına rağmen, sınır polisleri vatandaşlarımızın Kosova'ya geliş amaçlarını sorgulamakta ve inandırıcı bulmadıkları vatandaşlarımızı ülkeye sokmayabilmektedir. Özellikle kaçak göçmen durumundaki vatandaşlarımızın çokluğu, Kosova'nın bu uygulamasının gerekçesini oluşturmaktadır. Kosova'ya uçakla gelen vatandaşlarımız, bu durumda geldikleri uçakla geri gönderilebilmektedirler. Turist olarak gelen vatandaşlarımızın, otel rezervasyonlarını önceden yaptırmaları ve buna ilişkin teyit yazılarını, gerektiğinde sınırdan girişte göstermek üzere yanında bulundurmalarıdır. Ziyaret veya iş görüşmesi amacıyla gelen vatandaşlarımızın da bu hususa dikkat etmeleri ve bir davet yazısını yanlarında bulundurmaları mağduriyet yaşamalarını önleyebilecektir.

c) Taksiler: Şehirde yeterli sıklıkta bulunan taksi duraklarından erişilebileceği gibi telefonla adrese taksi çağrılabilir. Priştine Havaalanı şehir merkezine 15 Km. mesafededir. Havaalanından şehir merkezine ulaşım düzenli olmayan otobüslerin dışında taksiler ile gerçekleşmektedir. Havaalanı-Priştine arası taksi ile ulaşım ortalama 15 Avro'dur.

d) Hafta içi ve cumartesi günlerde 08.00-20.00 saatleri arasında mağazalar, 08:30-17:00 saatleri arası bankalar çalışmakta olup, pazar günleri marketler ve büyük alış veriş merkezleri açık bulunmaktadır.

8.7. Faydalı Adresler

T.C. Priştine Büyükelçiliği

Adres : Ismail Qemajli No:59 Arberia-Priştine

Tel : 00 381 38 226 044

Faks : 00 381 38 226 031

Web : <http://pristine.be.mfa.gov.tr/>

E-mail : embassy.prishtina@mfa.gov.tr

T.C. Priştine Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği

Adres : Imzot Nike Prella No:42 Ulpiana-Priştine

Tel : 00 381 38 554 699

Faks : 00 381 38 554 688

E-mail : pristina@ekonomi.gov.tr

Türkiye İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) Ofisi

Adres : Edvard Lir No: 4 Arberia Priştine

Tel : 00 381 38 223 454

Faks : 00 381 38 226 031

E-mail: prizren@tika.gov.tr

THY Türk Hava Yolları

Adres : Rr. Fehmi Agani Nr:32 Priştine

Tel : 00 381 38 240 600

00 381 38 240 800

Kosova Türkiye Ticaret Odası

Adres : Imzot Nike Prella No:42 Ulpiana / Priştine

Tel : 00 381 38 550 100

Web : www.kt-to.org

E-mail : info@kt-to.org

Kosova Ekonomi Odası

Adres : Nëna Terezë Street 20 Priştine

Tel : 00 381 38 224 299

Faks : 00 381 38 180 307

Web : www.oek-kcc.org

E-mail : info@oek-kcc.org

Kosova Dışişleri Bakanlığı

Nëna Tereze Hükümet Binası Priştine

Tel : 00 381 38 213 963

Faks : 00 381 38 213 985

E-mail : mfa@rks-gov.net

Kosova Maliye Bakanlığı

Adres : Mother Teresa Str. Hükümet Binası Priştine

Tel : 00 381 38 200 34 339

Web : <http://www.mfe-ks.org/>

E-mail : mshahini@mfe-ks.org

Kosova Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

Adres : Lagjja e Spitalit, rr."Muharrem Fejza" p.n, Priştine

Tel : 00 381 38 512 059

00 381 38 512 133

Web : <http://www.mti-ks.org>

E-mail : zkip.mti@rks-gov.net

Kosova Eğitim Bilim ve Teknoloji Bakanlığı

Adres : Agim Ramadani Priştine

Tel : 00381 38 213 327

E-mail : <http://www.masht-gov.net/>

Kosova Gümrük İdaresi

Adres : Bill Clinton Bulvarı Priştine

Tel : 00 381 38 548 788 -540 350

Faks : 00 381 38 542 411- 542 065

E-mail : <http://www.dogana-ks.org/>

Kosova İstatistik Ofisi

Adres : Zenel Salihu No: 4 Priştine

Tel : 00 381 38 235 111

Faks : 00 381 38 235 033

Web : <http://ask.rks-gov.net/>

Dünya Bankası Kosova Ofisi

Adres : Rr. Prishtine – Fushe Kosove / Priştine

Tel : 00 381 38 224 454

Faks : 00 381 38 224 452

E-mail : pic-kosovo@worldbank.org

Kosova Yatırım Teşvik Ajansı

Adres : Lagjja e Spitalit, rr."Muharrem Fejza" p.n, Priştine

Tel/Faks: 00 381 38 200 36 542

E-mail : info@invest-ks.org

Web : www.invest-ks.org

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (OSCE)

Tel : 00 381 38 500 162; 240 100

Faks : 00 381 38 240 711

Kamu İhale Düzenleme Komisyonu
Adres :Fehmi Agani No: 43 Priştine
Tel : 00 381 38 213 709
Web : <https://krpp.rks-gov.net/>

2. Ulaşılabilecek Hukuki, Mali Danışmanlık Şirket ve Bürolarına İlişkin Bilgiler

Avukat Virtyt Ibrahimaga (Ekonomi Avukatı ve Mali Danışmanlık)
Tel : 00 381 38 222 773
Faks : 00 381 38 222 709
Gsm : 00 377 44 166 633
E-mail : virtyt.ibrahimaga@lawfirm-vi.com

BOGA (Hukuki Danışmanlık Firması)
Adres : Nene Tereza str. Entry 30, No.5 Pristina, Kosovo
Tel : 00 381 38 223 152
Faks : 00 381 38 223 153
E-mail : boga@bogalaw.com
Sokol Elmazi – Ülke Müdürü
selmazi@bogalaw.com
Gsm : 00 377 44 200 284

Deloitte (Mali Müşavirlik ve Hukuki Danışmanlık Firması) – Türkçe Bilmekte
Afrim Maloku
Tel : 00 381 38 245 582
00 381 38 245 583
Faks : 00 381 38 245 584
Gsm : 00 377 44 502 871
E-mail : amaloku@deloitteCE.com

KLK – Kosova Legal Group (Mali Müşavir ve Hukuki Danışmanlık Firması)
Xhevdet Shala – Avukat
Tel : 00 381 38 221 333
Gsm : 00 377 44 122 021
E-mail : info@klg-ks.com

Financial Consultant (Muhasebeci ve Mali Müşavirlik Firması) – Türkçe Bilmekte
Adres : Prizren (Priştine'ye 80 km)
Gsm : 00 377 44 301 807
00 386 49 301 807
Web : www.fc-ks.com
E-mail : omerpinduk@fc-ks.com
pindukomer@gmail.com

Kalo & Addociates Attorneys At Law (Mali Müşavirlik ve Hukuki Danışmanlık Firması)

Adres : Qyteza Pejton, Str. Mujo Ulqinaku 5/1 Prishtine

Tel : 00 381 38 225 674

00 381 38 225 798

E-mail : pristina@kalo-attorneys.com

Vala Counsolting (Mali Müşavir ve Hukuki Danışmanlık Firması)

Tel : 00 377 44 160 030

E-mail : Ariana.rozhaja@valaconsulting-ks.com

9. KAYNAKÇA:

- 1 - Kosova Merkez Bankası Aylık ve Yıllık Raporları
- 2 - Kosova İstatistik Ofisi Aylık ve Yıllık Verileri
- 3 - Kosova Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Raporları
- 4 – T.C. Ekonomi Bakanlığı Verileri
- 5 - Kosova Yatırım Ajansı Tarım ve Yiyecek İşleme Endüstrisi Raporları
- 6 - Kosova Gümrük İdaresi Aylık ve Yıllık Verileri
- 7 - Uluslararası Para Fonu www.imf.org
- 8 - Kosova Ekonomi ve Finans Bakanlığı Raporları
- 9 - Gender Statistics in Kosovo